

עקב אהרן

מאמרים העונים ועיתים במושגת רשותנו

ד"ר ע"י מכון שארחה יעקב

לעלב בראנוביץ

ניסן תשפ"ד

גליון ג

דבר המערכת

מרגלא בפומיה דרבינו אדמו"ר זצ"ל: אויב מען מיינט עס ערנסט, העלפט דער באשעפער... אף גם זאת שינן תמיד ללא הרף, והשכיל לסרים למשמעתו לדעת, כי: א איד דארף טוהן נישט אויפטוהן, אויפטוהן טוהט אויף נאר דער אויבערשטער.

(בתרגום חופשי: אם איש יהודי מתכוון באמת, זוכה הוא לסייעתא דשמיא ולעזר ממעל. - עבודת איש הישראלי לא לצפות לתוצאות על מעשיו כלל, כי היהודי צריך לעשות את הנצרך והתוצאות הינם אך ורק מאת רבון כל העולמים.)

על זאת שבחו אהובים ורוממו לא-ל כי עמדנו במבחן אם לטובה כוונתנו, ונתנו ידידים זמירות ותשבחות למלך קל חי וקיים על שצלחנו את המהמורות. קולו של צדיק נשמע לנו בתוך הענן והערפל, ונועם אמרי פיו אשר הובאו בראשית, הדהדו באוזנינו כרעמים, ופשטו את העקמומיות.

כי הנה רבות עמלנו בדרישה - ויותר מכך בפרישה. יגיעת און והון ועמל דמים תרתי משמע הושקע להעמיד את הגיליון בצבינו הראוי לו, לשרטט את הקווים ולצקת את התבניות. ולולא ה' שהיה לנו בקום עלינו הרפתקאות שונות ומכשולות טכניות ומעשיות, נסוגוגו אחרנית.

מרגן רבוה"ק נבג"מ אילפו לנו בינה כי כך היא דרכה של תורה, ולימדו אותנו לדעת כי זו הדרך אשר נלך בה, והשתיתו בנו את אבני היסוד. ורק כוחם של ראשונים כמלאכים היא שעמדה לנו בכל מיני הרפתקאי דעדו עלייהו.

רבינו רבי משה מרדכי זי"ע דיבר בקדשו על הא דאיתא: כי יעקב אבינו ע"ה בא לעכב את אחיו, וידו אווזת בעקב עשו (בראשית כה), שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויטול את הבכורה מן הדין, (ב"ר פס"ג).

ולכאורה יפלא, מה תועלת לו ליעקב באחיותו? הרי כיון שיצא כבר עשיו ראשון, לו משפט הבכורה. אלא כי האיש הישראלי צריך לעשות כל אשר לאל ידו, ואף אם לפי ראות עיניו לא יהיה שכר לפעולתו ועבודתו לריק הוא, חלילה לו

מלהרפות ידו כי לא עליך המלאכה לגמור. ובאמת, לבסוף פעולתו עושה פירות. מעשי אבות סימן לבנים וכך נהג בחיר האבות וידו אווזת בעקב עשיו אפילו כשנראה לו שלא צלח מאומה, אמנם לבסוף פעולתו הולידה את יגיעתו, ועשיו שיצא ראשון מחר לו את משפט הבכורה.

נדבך נוסף העמים מרגן אדמו"ר זי"ע על אמרי זקנו: כי הנה שינויי שמות אבות העולם - ראשון שבאבות, מאברם לאברהם ושרי לשרה, וכן מנהיגן של ישראל מהושע ליהושע - זה שמו לעולם זה זכרם לדור דור. אמנם בחיר האבות, הגם כי לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל (בראשית לב, כט), מ"מ נשתקע שמו לעולמים בשם יעקב.

כי אכן שמו ישראל הוא, ברם מהותו הוא יעקב. וקריאת השם יעקב אינו רק בגלל המאורע בשעת לידתו, כי אם כל עצמותו אישיותו ומהותו כאותו מעשה של ידו אווזת בעקב היינו שאינו מצפה לגמול על פעולותיו ולתוצאות על מעשיו, ויעקבני זה פעמיים (בראשית כו, לו) - פעמים הרבה... ומעשי אבות סימן לבנים הוא.

תורת רבותינו משתמרת בקרבנו ומדבריהם למדנו לעשות את החיל הזה, להתחיל במעשה גם אם לא נראה תוצאה. והנה בסייעתא דשמיא עברנו תקופת חבלי הלידה עת הגיליון הראשון ראה את אור הדפוס, וכן צלחנו תקופת הפריחה וכבר עומדים אנו בסייעתא דשמיא בגיליון השלישי, ובתלת הוי חזקה...

ובעמדנו כהיום הזה בחודש האביב ששים ושמונים בפרוס עלנו חג הפסח הבעל"ט נעתיר בתפילה לזכות לחוג את החג הק' בכשרות ובדיצה, להינצל ממשוהו חמץ ולהישמר מן החטא, ונזכה כולנו יחד עם כלל אחינו בני ישראל שבכל מקומות מושבותיהם, לאכול השתא מן הזבחים ומן הפסחים בבנין בית הבחירה, בב"א.

מערכת
עקבי אושר
מאחלת
לכל אנ"ש
א פרוילאכן
כשרן פסח

חובן הענינים

עלי גליון יחקק לזכרון
נשמת הרבנית
מרת חיה חוה ע"ה
בת החסיד רבי יהודה לייב זצ"ל
ואשת חבר
ראש ישיבת תפארת אהרן
הנה"צ רבי משה שמואל טויסיג זצוק"ל
ממאטערסדארף
גלב"ע כ"ח ניסן תשס"ג

ט	במסילות רבותינו מה העבודה הזאת לכם	ב
יא	אורחות רבותינו סדור פסח כהלכתו	ג
יב	בירורי יחסין מאמרי מחקר	ה

שיחת מרעים שיח מלב אל לב	ב
שארית יעקב חידו"ת מרגן רבינו זי"ע"א	ג
בעקבות רבותינו והגרת לבקר	ה

נכספה וגם כלתה נפשי

הלא תדעו כי אמונים נאספו בהתועדות רבתי לרגל יא"צ מרנא ורבנא נבג"מ. בגו האי הילולא כולם נקבצו ובאו לך בזכרון אהבת קדומים, וכי נועדו יחדיו זקנים עם נערים לזכרון הנערץ בקודש, אשרי העם שככה לו.

משום כי מנשרים קלו ומארויות גברו לעשות רצון קונם וחפץ צורם, זולת צדקתם העומדת לעד, כל מגמתם בימי חלדם הייתה לזכות את ישראל ולהשפיע עליהם קדושות, ולכן אף במיתתן קרויין חיים, ואף בעלמא דקשוט עומדים ומחלים פני אל, בעד החיים.

וכמים פנים אל פנים - אין החיים שוכחים מהם כשם שאין מקבלין תנחומין על החי [למרות הסבורים שהוא מת]. ועל זה אנו מתפללים בכל עת מצוא **יזכרם אלוקינו לטובה** שתעלה תפילתם ועתירתם אשר המה מחלים בעדינו, לטובה ולברכה לפקדינו בדבר ישועה ורחמים.

רבים ממפרשי התורה על צרת יעקב אבינו ע"ה במכירת יוסף הצדיק, תמהים לדעת הכיצד בחר האבות 'מיאן להתנחם ויתאבל על בנו ימים רבים' (בראשית לז). הרי זמן בכיה תחום ומוגבל בזמן, ומכאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם רחמנים בו יותר ממני, כדאמרינן בגמ'.
אלא, כי 'ויבך אותו אביו, ויתאבל על בנו ימים רבים' לא הייתה בגין מתו חלילה, כי אם אבולתו של אבינו הזקן ע"ה הייתה על שכביכול תקלה באה על ידו על-ידי פשיעתו בשלחו את בנו יוסף יחידי בדרך, וחיה רעה אכלתהו. ועל כך 'וישם שק במתניו', נהג וקיבל עליו אבילות במשך כ"ב שנה.

וז"ל הספורנו: 'וימאן להתנחם' מאן לשמע דברי תנחומין כדי שלא להעביר דאגה מלבו, 'ויאמר כי ארד אל בני אבל שאלה' קבל עליו אבילות לכל ימיו מפני שארעה התקלה על ידו ששלח את יוסף אל אחיו... ז"ל **החזקוני:** 'וימאן להתנחם' כסבור שנטרד בפשיעתו ששלחו שם. 'כי ארד אל בני' בשביל בני בשביל העוון שבא לי מחמת בני, ששלחתיו במקום שהייתי יודע ששונאים אותו שנאת מות, 'אבל שאולה'...

בנתיב זו פילס לו דרך במעגלי צדק (פר' מקץ) להשכיל אורחות צדיקים אשר התאבלו על רבם מובהק רבות בשנים. 'כי מפני הרעה נאסף הצדיק' (ישעי' נא), אמנם שלושה ימים לבכי היינו על המת עצמו, אך מיאנו להינחם נצח, מחמת כי עוונותיהם ענו בו ובחטאם מת.

היינו כי שיעור האמור, בכדי להפיס את דעתו של אדם על מתו המוטל לפניו, אם מצד איזשהו קירבה משפחתית ואהבה טבעית של קרובים הממשך בעמוד טו

גם הם נגוזו מאז אשר בחר ה' ביעקב, ועדיין עיניהם מקור דמעה ומעפעפיהם ייזלו מים.

ולא זו אף זו, כי דינא דגמרא (מו"ק כז): "אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור, שלשה ימים לבכי ושבעה להספד, מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא, אי אתם רחמנים יותר ממני". ואילו כאן, חלפו להם כמעט שני עשורים מזמן בכיה, מאותה שעה שצווה ה' לאמור אש"ר ליעקב: "עלה אלי ההרה", ועדיין נתונים המה בעמק הבכא, אתמהה!?

ולא זו בלבד אשר זכרו לא יסף מהם נצח והבזקי הקודש נצרבו בנפשם כמכוות-אש עולמית. כי אם אף נדמה לנו כי מיום ליום גוברת בהם הכמיהה והגעגוע אל דמות דיוקנו, ומחודש לחודש מתלהטת בקרבם יותר ויותר ההשתוקקות לחזות בזיו איקוניו ולבקר בהיכלו.

דבר הנוגד את חוקי הטבע האנושי, שכלל שעובר הזמן ונמוג, מתעמעם עמו גם הזיכרון יותר, עד כי בחלוף השנים מתפוגג ונשקע בתהום הנשיה, וכדאמרי אינשי: הרחוק מהעין רחוק הוא גם מהלב. ואילו כאן, ככל שחולפים העיתים והזמנים, בבואתו משתקפת אליהם יותר ויותר, ויעקב אבינו לא מת ועדיין עומד ומשמש כביכול כאשר היתה באמנה אתו.

צדיקים במיתתם קרויים חיים (ברכות י"ח). אף כי נגזרה הגזירה על המת שישתכח מן הלב, ברם אין מקבלין תנחומין על החי... וכך פירש"י (בראשית לז, לח) את הטעם מדוע יעקב אבינו ע"ה 'וימאן להתנחם', כי באמת 'עוד יוסף חי' גם אם אביו הזקן לא ידע זאת, משום שהעלימו דבר קיומו ממנו.

בעל 'הפלאה' הפליא בזה (פנים-יפות, וישב): מדוע אין מקבלין תנחומין על החי, כי האהבה היא כמים פנים אל פנים, ולכן החי אף אם נאבד הוא, משתוקק לקרובים אליו וזה גורם אשר גם קרוביו ישתוקקו אליו, כי תשוקת הלב מעוררת את האהבה לכל ישתכח.

יתרועעו אף ישירו עצי התמרים בהפלאה זו לפרש את נוסח תפלת אב הרחמים: **הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו,** שכשם שהיו נאהבים ונעימים בחייהם לבני דורם באהבה רבה כמים פנים לפנים, כך גם במותם לא נפרדו מן החיים, ואינם נשכחים מליבותיהם לעולם.

אמת מה נהדר היה מראה המסובים ומספרים, ומה יפו פעימות ליבותיהם הרוגשים, כאשר שביבי אש ימי חורפם התנוצץ אל מול פניהם, וחדוות ימי תשחורתם מילאה את ישותם, ברפרפם בינות עלי ספר הזכרונות לזמנים עילאיים עת זכו להסתפח בנחלת עבדי ה', ולהתייצב בתחתית ההר.

חזינו גם ראינו בני בינה אשר שנות דור לא עמעמו את המייית כיסופיהם לשבוע מטובו, ומתרפקים הם בערגה לימי קדם, ימי אהבה בתענוגים בצילא דמהימנותא עילאה. צפינו גם הבטנו על אנשי מעשה אשר בסערת רגשותיהם נראה כאילו בעל השמועה - איש מוסריו הקשיבו כמהים - עומד כנגדם תמיד.

גם העד העידו בנו לאמור: כי זולת הזיכרונות והמראות החרותים על לוח ליבם וצרובים בקרבם לנצח, גם דמות דיוקנו של רבי נשקפת עליהם כבאספקלריא ובערפלי טוהר עד עצם היום הזה. שום מרחק של זמן ומקום אינו מעמעם את נוכחותו, וזיו איקוניו של רבי, אבן שתיה היא להם בכל משעולי החיים.

לנגד עיננו ריצדו נבואת החוזה, גחלי אש מפסוקי הנביא (ישעי' כט, כב-כג): **כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחווירו. כי בראותו ילדי מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי, והקדישו את קדוש יעקב ואת אלוקי ישראל יעריצו.**

כאשר שמענו כן ראינו וכן עוד נחזה. שעת קורת רוח זו ורגעים נעלים הללו עדיין מפכה בעוז בקרבנו, קלחת הרוחתחין עודנה מבעבעת בתוכנו בעת כתיבת השורות עם דמדומי חמה למחרת עיצומו של יום.

אמנם כל זאת, שהנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. ברם, הרהורים נוגים עולים בליבנו ומחשבות מבלבלות מנקרים במוחנו מהמראה המפעים עת ראינו אנשי מעשה ופניהם מאירים בשבתם עם חברים. על-כן אמרנו נשיחה נא איש אל רעהו את המעיק עלינו, ונחשבה לדעת זאת את העמל שהיא בעינינו, וכולי האי ואולי ירווח לנו. ראשית, פליאה היא ודעת ממני נשגבה, לא נוכל להבין פישרה של תופעה זו, הלא **גזירה היא על המת שישתכח מן הלב** (מס' סופרים כא). ואילו כאן, למרות כי שנים עברו וחלפו, ותקופות הזמן

בעניין הכנה דרבה

זילכה ב, ר' מתני' זילכה שנולדה זיו"ט בית שמאי אומרים תאכל, ובית הלל אומרים לא תאכל.

והנה לקמן דף 7. איתא – 'אתמר שבת ויום טוב רב אמר נולדה זיה אסורה זיה ורבי יוחנן אמר נולדה זיה מותרת זיה', ונקטו בטעמא דפלוגתא – 'הכא בהכנה דרבה קמיפלגי רב אית ליה הכנה דרבה, ורבי יוחנן לית ליה הכנה דרבה. ומסקינן בסוגיא – 'כתנאי, נולדה זיה תאכל זיוס טוב זיוס טוב תאכל זיה יהודה אומר משום רבי אליעזר עדיין היא מחלוקת שבית שמאי אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל'.

אם כן מצינו להדיא תנא דס"ל הכנה דרבה, והוא רבי יהודה משום רבי אליעזר דס"ל דטעמא דבית הלל הוא משום הכנה דרבה, דרק משום הכי זנולדה זיה אסורה זיה.

ומעתה קשה היאך אמרינן על הגי אמוראי 'הכנה לית להו', הא מצינו להדיא תנא דאית להו הכנה. כלום אמורא יפלוג על תנא.

ובן הקשה הל"ח כאן ועוד אחרונים, עיין מה שתירא.

ובגמרא נאמרו ד' אופנים זביאור הפלוגתא במשנה. א [טעמא דרב נחמן, דאירי בתרנגולת העומדת לגדל זיליס והוי הציצה מוקפה ואף גרע מסתם מוקפה מטעמא דהוי נולד, משום שלא היה זעולם ולא הוי דעתיה דאינש עליה.

ב [טעמא דרבה משום הכנה. דילפינן מדכתיב והיה זיוס השקי והכינו את אשר יצאו, חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב. ועיקר האיסור הוא זיוס טוב שחל להיות אחר השבת, או שבת שלאחר יו"ט, וגזרו גם על שבת דעלמא ויו"ט דעלמא אטו יו"ט שלאחר שבת ושבת שלאחר יו"ט.

ג [טעמא דרב יוסף גזירה משום פירות הנושרין.

ד [טעמא דרבי יצחק משום משקין שזבו.

ובגמרא ג. 'כולהו כרבה לא אמרי הכנה לית להו'. דכל הגי אמוראי שתיירו זטעמים אחרים ודלל כרבה, היינו משום דלא סבירא להו האי דינא ד'הכנה'.

א. והנה בעירובין (נח) גרסינן - איתמר שבת ויום טוב רב אמר נולדה זיה אסורה זיה, אמר רבה התם משום הכנה, דתניא והיה ביום הששי והכינו חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב. הרי שדין הכנה שאין שבת מכין לחול הוא ברייתא דהא אמרינן 'דתניא'. אכן עיין שם בתוס' שם ד"ה אמר - ר"ת מחק מספרו 'דתניא' משום דאמר בריש ביצה (דף ב) רבה לטעמיה דאמר רבה והיה ביום בששי והכינו ואי ברייתא היא מאי קאמר לטעמיה. ואין זו קושיא דנקט לטעמיה משום דרבה הביא הברייתא תחילה לבית המדרש, ואין להקשות מן הברייתא לרבי יוחנן דלית ליה הכנה בפ"ק דביצה (דף ד) דילמא לא מיתני בי רבי חיאי ורבי אושעיא.

ב. דאילו מאן דלית ליה הכנה דרבה נולדה זיה לא אסיר זיה, כי מה שאסור משום גזירת פירות הנושרין ומשקין שזבו אינו אלא בזימו, אבל למחרת מותר דשתי קדושות הן, וכן כתב הרשב"א שזה טעמא דרבי יוחנן דשרי משום דלית ליה הכנה דרבה.

ג. עיין שם בצל"ח שנדחק לומר שאין הכוונה שאין שום תנא דלית ליה הכנה, אלא דלהלכתא לית להו הכנה דסברי דהלכה כת"ק דרבי יהודה שם דאמר נולדה זיה מותרת זיה אפילו לבית הלל.

ונראה שמה דלא ניחא ליה לרבינו בתירוץ של הצל"ח, והיינו משום שרב יוסף ור' יצחק הרי לא באו בסוגיין לומר שיטתם להלכה, אלא באו לאוקמיה מתניתין ופלוגתא דבית שמאי ובית הלל, ומאחר דחזינן דאיכא מ"ד דס"ל להדיא דבדין הכנה דרבה פליגי ב"ש וב"ה, מהיכי תיתי דלא לאוקמיה מתני' כהאי תנא, ואף דלא סברי הכי להלכה, מנא להו לאפושוי פלוגתא בגזירות מחדשות, אחר שבלא"ה איכא תנא בשיטה זו. ובהכרח דסבירא להו שאין שייך כלל דין הכנה דרבה ככה"ג בביצה שנולדה זיו"ט, ולכן אי אפשר לאוקמיה פלוגתא דב"ש וב"ה דמתני' דקמיפלגי בהכנה דרבה.

והנה הצל"ח עצמו נראה שמהסס ביישוב זה שאח"כ כתב שם לתרץ באופן נוסף, ואכן בסוף דבריו כתב, שהתירוץ הב' אתי שפיר יותר דהרי רב יוסף תלמידו דרב יהודה ורב יהודה תלמידו של רב ורב אית ליה לקמן הכנה.

וגם בתירוץ השני של הצל"ח יש דוחק. שכתב דמה שאמרינן דלית להו הכנה, היינו דלית להו מאתמול גמרה לה, ולכן אין לאסור ביצה שנולדה ביום טוב משום הכנה אפילו ביום טוב שאחר שבת שהרי לא נגמרה אתמול, אבל בנולדה ביום טוב שאסורה בשבת לקמן היינו השתא שביזמו אסורה אי משום מוקצה אי משום פירות הנושרין אי משום משקין שזבו לכל מר כדאית ליה, אם תהיה למחר מותרת נמצא שבת ויום טוב מכינים זה לזה כמו"ש התוס' לקמן בד"ה אלא בהכנה. ע"כ דברי הצל"ח. והדוחק גלוי שהרי לשון הגמרא הוא 'הכנה לית להו', ולדבריו מודו כולהו בדין הכנה, ולא איפליגו אלא בדין פרטי אם כל ביצה דאיתליד האינדא מאתמול גמרה לה.

ובעיקרא דדינא נמי תירוץ זה של הצל"ח אינו עולה יפה לכל השיטות, שכתב דאם לאו מאתמול גמרה לה אלא האינדא גמרה לה לא ייאסר מדין הכנה דרבה, וזה א"ש רק לדעת בעל המאור והרשב"א (עיין בהערה הבאה) דכל איסור הכנה הוא רק מיום קדוש לחבירו אבל הכנה דיומו שריא, אבל לדעת רש"י דס"ל דהכנה דרבה מדין מוקצה קאתינן עליה, וא"כ כל שכן אי האינדא גמרה לה דאסיר. ואכן התקשו הראשונים בדעת רש"י במה שאמרו 'מאתמול גמרה לה', ויש שתירצו דכדי נסבה לה, לפי שהאמת הוא כן, אבל באמת אם היום גמרה לה כל שכן דאסיר. ועיין בשטמ"ק ובפני יהושע מה שתירצו בדעת רש"י. ועכ"פ לפי שיטת רש"י לא יעלה יפה תירוץ הצל"ח בדעת רב יוסף ור' יצחק.

ואענה גם אני את חלקי, והנה נחלקו הראשונים צביאור האי דינא של 'הכנה דרבה', שדעת רש"י שאיסור הכנה זה הוא מלאורייתא, שכל דבר שהוכן מיו"ט אסור מן התורה בשבת.

אמנם הרמב"ם בפירושו המשניות דעה אחרת היתה עמו, וזה לשונו במשנתנו – 'וטעם איסור בית הלל משום הכנה הוא, כי לשון התורה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב, ויש לנו עוד, כי הביאה שנולדה היום מאתמו נגמרה, כשיחול יו"ט אחר שבת ונולדה ביום טוב אסורה, מפני שהשבת הכינה אותה, ונאסור אותה בכל יו"ט, גזירה יום טוב אחר השבת, וכמו כן תיאסר כשנולדה בשבת משום שבת אחר יום טוב, וכמו כן הכנה שהיא הכנה טבעית אסורה. גזירה מדרבנן, וזה חולקין בית שמאי ומתירין אותה. אבל אם ההכנה היא במלאכה מיום טוב לשבת הרי היא אסורה לדברי הכל.

הנה מפורש בסוף דבריו דביאה שנולדה ביו"ט והיא הכנה בידי שמים לא אסירא אלא משום גזרה, ואף שבתחילת דבריו כתב לטעמא דבית הלל משום הכנה הוא, ונלמד מלשון התורה דכתיב 'והכינו', הנה בסוף דבריו ביאר כוונתו דהא דליפנין איסורא להכנה להדיא מקראי, הוא רק בהכנה שעל ידי אדם והיינו מלאכה כגון אפיה ובישול, אבל

בהכנה בידי שמים אסור רק מדרבנן, ובזה פליגי בית שמאי ובית הלל אם גזרו הכנה בידי שמים אטו הכנה בידי אדם.

והיינו ללא כדעת רש"י ושאר ראשונים, שכתבו להדיא שאיסור הכנה מלאורייתא הוא גם בהכנה בידי שמים, לדעת בית הלל.

והנה נמלא ללהרמב"ם האיסור מלאורייתא הוא רק בהכנה בידי אדם, ומה שאסרו דביאה שנולדה ביו"ט שאחר שבת ושבת שאחר יו"ט הוא רק גזירה דרבנן, וא"כ מה שאסרו גם יו"ט דעלמא ושבת דעלמא הוי גזירה לגזירה, [גזירה לשבת אחר היו"ט, והביאה ענמה שהיא הכנה בידי שמים גזירה להכנה בידי אדם] דהא נקטינן ללא גזרינן גזירה לגזירה (שבת י"א). ועיין בחתם סופר בסוגיין (ב, ב ד"ה ואם איתא) ללהרמב"ם דהאי דינא דביאה גזרינן גזירה לגזירה.

וא"כ נוכל לומר דהך גזירה לית להו"י לרב יוסף ורב יהודה, וכדלמרינן, משום דהוי גזירה לגזירה, ומיושב שפיר מה דאקשינן מהא דמלינו תנא דאית ליה הכנה דהיינו רבי אליעזר דף ד' דס"ל לדבית הלל נולדה בזה אסורה בזה, דהתם הוי חדא גזירה דהיינו הכנה בידי שמים ולהכי קאסרי מטעמא דהכנה. אבל בגזירה לגזירה סבירא לרב יוסף ור' יצחק דלא מלינו קום מ"ד דגזר, והיינו דקאמרי 'הכנה לית להו', כלומר ד'גזירת הכנה' כהאי גוונא דגזירה לגזירה הוא דלית להו, ולכן בהכרח מוקמינן לה בגזירת פירות הנושרין ומשקין שזבו כל חד כדלית ליה. וא"ש.

ד. וכן משמע לקמן בגמרא (ג, א) דלרבה הוי ספיקא דאורייתא. אמנם בעל המאור והרשב"א נחלקו על רש"י בגדר האיסור, שלדעת רש"י (כפי פשוטו לשונו וכפי שנקטו הרבה מפרשים) האיסור הוא בגדר איסור מוקצה, דרבה לטעמיה דמוקצה אסור באכילה מן התורה, ולדעת בעל המאור נתחדש בדין 'והכינו', איסור בפני עצמו שאסור להשתמש בדבר שהוכן ביו"ט, שרק יום חול יהא מכין לשבת וליו"ט, שאם לא כן יש חילול בכבוד השבת או היו"ט שעבר.

ה. וכלשון רש"י ד"ה והכינו - 'והזמינו, כגון מכאן אני אוכל למחה, דאי משום הכנה בידים, ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו, אלא הזמנה בפה קאמר'. וכן כתב בשיטה מקובצת (ב, ב ד"ה ומשום) דבזה איפליגו בית שמאי ובית הלל - 'ומשום הכנה - פירוש משום דסברי בית הלל דאפילו הכנה דבידי שמים חשיבא הכנה, ובית שמאי סברי דלא אסר הכתוב אלא הכנה דבידי שמים כגון אפיה ובישול וכיוצא בזה'.

ו. ומה שאמרו לקמן בסוגיא דלרבה הוי ספיקא דאורייתא כתב החתם סופר (ב, ב ד"ה ומשום) שלדעת הרמב"ם הכוונה מכיוון ששורש האיסור הוא דאורייתא והיינו בהכנה שבידי אדם, על כן מחמירין בהו בספיקא.

ז. ועיין בראשון לציון (לבעל אוהה"ק) על ביצה ב: שזה הטעם שהוצרך רש"י ז"ל לומר דהכנה דאורייתא, דאי דרבנן, ודרשת והכינו אסמכתא בעלמא, לא הוה מצי למימר דגזרינן יום טוב דעלמא ושבת דעלמא אטו שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה, דהוי גזירה לגזירה. וביישוב דעת הרמב"ם עיין שם בראשון לציון בהמשך דבריו שתיירף דהרמב"ם ס"ל דכאן לא אמרינן דהוי גזירה לגזירה כיון דכל כך איכא למיטעי ולא נשים לב לחלק בין יום טוב דעלמא ליו"ט שאחר שבת, ולכן גזרו גם עליו, הגם דיום טוב אחר השבת עצמו אינה אלא אסמכתא. ואפשר כוונתו דנחשב כולא 'חדא גזירה' וכמו שאמרו בגמרא 'אי לא הא לא קיימא הא' (שבת י"א). ועיין עוד בראש יוסף מה שכתב בדעת הרמב"ם.

אולם דעת החתם סופר משמע דכלל הוא בהאי גזירה שגזרו על ביצה שנולדה דבהא לא איכפת לן אי הוי גזירה לגזירה, ויתכן לבאר דעתם על פי מה דאיתא לקמן במסכתין (ביצה לו, א) במאירי שם בשם יש מתרצים וכן משמע בפ"י א' ברש"י שם, שדבר שיש בו אסמכתא כן גזרינן גזירה לגזירה.

ח. ועיין בצ"ח לעיל ב: שדן בדברי התוס' פסחים לח. אם גרסינן 'דתניא' במימרא דרבה, שהוכיחו התוס' מרבי יוחנן דפליג על הכנה דרבה, והקשה הצ"ח למה הוקשה להם דוקא מרבי יוחנן ולא הקשו מהא דאמרינן כאן בדעת רב יוסף ור' יצחק 'כולהו כרבה לא אמרי כרבה לית להו', והוא כעין הקושיא שדן בה רבינו, (אלא שרבינו דן בקושיא משיטת רבי אליעזר, והצ"ח עוסק במה שאמרו שם דתניא) והנה הצ"ח כתב לתרץ דממה דאמרו הכנה לית להו היינו גזירת הכנה שנגזור ב"ט דעלמא אטו יו"ט הסמוך לשבת לית להו, ולכן לא רצו לאוקמי משום הכנה דאם כן לא מתוקמא אלא ביום טוב אחר שבת, אבל שפיר אית להו הברייתא דאין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכין ליו"ט. והוא כעין מה שמתרץ כאן רבינו, אמנם דברי הצ"ח חסרים הטעמה דמהיכי תיתי דלא נגזור שבת ויו"ט דעלמא אטו שבת ויו"ט הסמוכים אהדד, דאם אהו איסור דאורייתא בוודאי שיש לגזרה אחר שהם דומים כל כך, ומפני מה פשיטא ליה לרב יוסף ור' יצחק שאין מקום לגזרה. אמנם רבינו הקדים לתירוץ שזה קאי שפיר רק לדעת הרמב"ם שכל איסור הכנה מיו"ט לשבת הוא מדרבנן בהכנה שבידי שמים, ולפי זה ביאר שפיר דרב יוסף ור' יצחק פליגי בשבת ויו"ט דעלמא דהוי גזירה לגזירה.

ט. ועיין חתם סופר (דף ב, ב) ד"ה ומשום. שכתב בשם שיטה כת"י שבי"ט ושבת סמוכים לכו"ע אית להו הכנה ולא פליגי ב"ש וב"ה אלא בגזירת יו"ט ושבת דעלמא, (כלומר דמתני' איירי דוקא בשבת דעלמא ובהא הוא דפליגי ב"ש) וכתב החתם סופר שלפי זה הא דאמרינן 'כולהו כרבה לא אמרו הכנה לית להו', פירוש גזירת הכנה לית להו, אבל הכנה גופיה אית להו נמי. ובדברי החת"ס משמע שבה ליישב את דעת הרמב"ם על פי דברי השיטה כת"י. אבל לכאורה דברי הרמב"ם ברור מללו דפליגי ב"ש ובית הלל בעצם הגזירה אי גזרינן הכנה בידי שמים אטו הכנה בידי אדם. וצ"ע בהבנת דבריו.

ועכ"פ מצינו יסוד לתירוץ רבינו בדברי החת"ס דמה שאמרינן הכנה לית להו היינו דגזירה שבת ויו"ט דעלמא לית להו. ולדברי רבינו אתי שפיר טפי דאכן לרבה ב"ש וב"ה פליגי בעצם הגזירה, אבל רב יוסף ור' יצחק פליגי עלייהו משום דמתני' איירי בכל יו"ט גם יו"ט דעלמא שאינו סמוך לשבת, וס"ל דלא גזרינן גזירה לגזירה לאסור בשבת ויו"ט דעלמא, ולכן לא מוקמיה כרבה דפלוגתא בהכנה.

והגדת לבנך

פרקי חינוך במשנת כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א

את הנולד, ויראה את כל מה שעתידי לנבוע ולצאת מהתנהגותו ית' אלינו, ויהיו נא אך חסדים בטוב הנראה והנגלה.

ואכן הנהגתו של רבינו בזה היתה לאות ולמופת, שכל פעולה ופעולה שעשה, קדמה לה מחשבה תחילה, והיה שוקל ומוודד כל צעד וכל שעל בפלס ובהתבוננות יתירה, ומנתח את העתיד בישוב הדעת, ולא היה אצלו שום פעולה שנעשתה במהירות בעלמא ובפחזו כמים, כי אם היה משליט מוחו הגדול על לבו הרחום, ועל פיו כילכל אורחותיו ונתיבותיו.

מרגלא בפומיה דרבינו לפרש מאמר הדמע"ה (תהלים כ) **שבטך ומשענתך המה ינחמוני** כי שבטך הוא מלשון שבט, כמ"ש כל אשר יעבור תחת השבט, ומשענתך הוא מלשון הכתוב ויהי ה' משען לי. שירמוז זה הכתוב לענין חינוך הבנים, כי מחובת האב ליטול בידי ולשלב בין שני אמצעים אלו, הן השבט כמו שאמר שלמה בחכמתו **חושך שבטו שונא בנו**, והן המשענת להיות למשען ומשענה לבנו, כי אין באפשרי ללכת רק עם השבט לבדו, כי אז תוצאותיו מי ישורנו, וכמו"כ א"א ללכת רק עם המשענת, כתפילת חוני המעגל **עמך ישראל אינן יכולים לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות**, אלא תמיד צריך הוא לשלב בין שניהם ובד בבד יהיו תמים, לדעת את המינון הנכון בהשתמשות בכל אחד מהם.

היה דורש רבינו בפני שומעי לקחו כי בדורנו זה שנחלשו הלבבות והמוחות, וכשל כח הסבל, אי אפשר לחנך את הצאן במקל חובלים, כי אם במקל נועם, ואף כי בדורות עברו נהגו לילך בחינוך הבנים בחזק יד, אמנם עתה בדורנו אין זה הדרך ואין זה השיטה שתצלח דרכה.

לדוגמא היה נוקט רבינו בסיפור מזקנו הגדול **בר ריב"א** ראב"ד ערלויא, שהיה מסתגר בחדרו משבת לשבת והוגה בתורה בהתמדה עצומה, וקבע לו שעה מסוימת מדי שבוע, בה יוכל לקבל את פני בניו ובנותיו ולשוחח עמהם בעניניהם, ופעם אירע שאחת מבנותיו שהתגוררה בעיר רחוקה נסעה מעיר מגוריה לקבל את פני אביה, ותכננה את בואה לשעה המסוימת, אך לא עלה בידיה הדבר ולגודל מפח נפשה איחרה את

הלא מאד היה חפצי לזנוח את כל העולם מאחרי גווי ולהתכנס בד' אמות של הלכה ולהתענג על ה'! אבל מה עושים המה עם הפקדון אשר הופקד בידיהם... כיצד יכולים הם לזנוח את ענין חינוך הבנים.

והיה רבינו חוזר בשם הרב מברסק זצ"ל שפעם שאלוהו איך זכה להצמיח פירות נפלאים כאלו בדור כה עני ושפל, ונענה כי תולה זאת בכך שאינו מפקיר את ילדיו לרגע אחד, ואין עוברים עליו 10 דקות בלא שיידע מן הנעשה והנשמע עם בניו, היכן הם נמצאים ומה מעשיהם. וכן היה גם מנהגו של מרא דארעא קדישא מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל. ורבינו זיע"ע צעד בעקבותיהם, ותמיד מעייני מוחו נתונים היו על מעשי צאצאיו, תדיר עקב אחר פעולותיו של כל אחד מצאצאיו, מברר ודורש על אופן תפילתם ותלמודם, והכל בניחותא ורוגע ובהנהגה על מי מנוחות.

אומן פדגוג נפלא בענייני חינוך היה רבינו ז"ל, ומשנתו היתה סדורה עמו כי האב המחנך צריך להיות צופה למרחוק בבחינת איזהו **חכם הרואה את הנולד**, ולא להתמקד רק במצב העכשווי, ובעת שיבוא לעשות פעולה מסוימת צריך הוא לכלכל צעדיו במשפט לפי העתיד לבוא, ולהתבונן מתוצאות פעולתו, ולא להתבונן באשר הוא שם. ובוזה היה דורש כמין חומר מה שיסד הפייטן בראש השנה לומר בהיום הרת עולם **אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים**, שלכאורה הרי היה ראוי לומר כרחם אב על בנים, שהלא הדברים ידועים שרחמיה של האם גדולים המה מרחמי האב, ולמה תולין ענין הרחמנות באב. הוא מותיב לה והוא מפרק לה, כי רחמי האם אינם נובעים אלא מן הרגש, ולזה כאשר נכמרים רחמי האם בקרבה אינה חושבת על העתיד לבוא וחושבת רק על ההווה ולפי זה היא פועלת, ותוצאותיה מי ישורנה. אבל האב רחמנותו היא שכלית ונובעת מתוך מוח השליט על הלב ויכול לכלכל חינוכו מתוך מבט מקיף וכולל הן לפי ההווה והן לפי העתיד לנבוע מפעולותיו.

לכך מעתירים אנו ומבקשים מהרבש"ע שירחם עלינו כרחם אב על בנים ומדת הרחמים שמתנהג בה עמנו תהא אמיתית בבחי' הרואה

בעומדנו בימי מועד חג האביב, שכל עיקרם נועדו לחיזוק חינוך הבנים וכלשון מהרי"ל (הל' ההגדה אות ד): ומאד חביבה מצות הסדה, דלא אשכחן דהקפידה תורה על תינוקות יותר מבלילה זו, דכתיב **והגדת לבנך**, (אע"ג דכתיב גם בהקלה את הנשים והטף הא פריך התם: טף על מה הן באין? ליתן שכר למביאהו!) עכ"ל.

דורשי רשומות אמרו: כי כל ענינו של חג המצות אינו אלא **למען תספר באזני בנך ובן בנך** וגו' **וידעתם כי אני ה'** (שמות י, א), כי תספר הוא מלשון הארה הנגזר מתיבת ספיר ויהלום, ללמד שימי הפסח נועדו להאיר לבנים ולדורת הבאים את הידיעה **כי אני ה'** והאמונה בו ית"ש. וימים נעלים אלו ניתנו להתבוננות עצמית לבדק הבית למען יתבונן האדם בנפשו אם ממלא אינהו חובתו בחינוך הבנים כרצון הבורא ית"ש.

בימי סגולה אלו צפים ועולים אורחותיו ונתיבותיו, הנהגותיו ואמרותיו של **עט"ר מרן אדמו"ר זיע"א**, אשר משנת החינוך שהתווה היתה נר לרגלי רבים וטובים. יהיו נא אמרים אלו נחקקים עלי גיליון למען יעמדו לנגד עינינו ימים רבים כי דבריו חיים וקיימים ורב חילם להעיר הלבבות, ויפה כוחם של הנהגותיו להביא לידי מעשה. אמנם לא נתיימר להקיף בשורות דלות אלו את כל משנת החינוך של רבינו כי קצר המצע מהשתרע, רק נשתדל להביא נקודה קצרה מכל פרק בחינוך, ועוד חזון למועד.

מדי דבר רבינו בענין חינוך הבנים, היה דורש סמיכות הכתובים של **ושנתם לבניך** אשר בפרשת שמע **לוקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך**, כי לא לחינם נסמכו הכתובים של מצוות חינוך הבנים ומצוות תפילין זה לזה, אלא ללמד שכשם שבמצוות תפילין אסור לו לאדם להסיח דעתו מן התפילין, כן במצוות חינוך הבנים אסור לו לאדם להסיח דעתו מבניו אפי' לרגע כמימרא.

כשפעם אחת סח לפניו אחד מאנשי שלומו על הנהגה מסוימת של גדולים אשר מתכנסים בבית המדרש מהבוקר עד הערב ואינם יוצאים מתוך ד' אמות של הלכה. נענה רבינו על אתר בסערת נפש ואמר וכי אני אינני יכול לעשות כן?

המועד, אולם אותו צדיק כבר סגר את שער חדרו ולא אבה לקבלה.

ומדי ספרו רבינו מעשה זה נענה באופן נחרץ כי הנהגה זו היתה טובה לשעתה, ואינה שייכת כלל לזמננו, כי בחינוך כזה יוכל האב לשבור את רוחו של הילד ולהורידו לעבר פי פחת, אלא בכל עת צריך האב לבדוק הדבר לגופו של ענין ולרדת למצבו של הילד ולתכונות נפשו, ולהתבונן איה הדרך ישכון אור ובאיזה דרך לנהוג עמו.

בחינוך הבנים - היה אומר רבינו - אי אפשר להתנהג כמו שעון שהולך תמיד במסלול קבוע, אלא תמיד צריך את המודד הנכון, כי פעם צריך הילד למנת יראה ופעם להרעפת אהבה.

ומרגלא בפומיה דרבינו לשנן מאמר הגמ' (סוטה מ): לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, והיה אומר כי אף אם צריכים לשמאל דוחה תהא הימין מקרבת בתוך כדי שהשמאל דוחה, כדי שלא יחוש הילד דך ונכלם, ולא ישאר בתוך עצבונו ושבירונו, אלא ישכיל להבין שכוונת האב הינה רק לטובתו בלבד, ויקבל את המסר הרצוי לשפר דרכיו והנהגותיו.

והיה רבינו נאה דורש ונאה מקיים, כי בכל עת שהיה מוכיח לאי מי היה תכף לאחר מכן מושיט לו כוס מים כריצוי ואהבה, או מבקש הימנו כוס מים, או מעודדו ומחזקו בדברים. ומאד היה נזהר לכל ישכב הילד לישון בפנים נפולות ובשברון לב, אלא היה מפיסו בדברים, ונכנס עמו בשיחה בענייניו האישיים ועל הקורות אותו באותו היום בבית תלמודו.

וכה כתב רבינו בצוואתו: להשתדל בחינוך הבנים והבנות אולם בדרכי נועם וסבלנות, כי הוא הוא הנושא פירות והזורעים בדמעה ברינה יקצורו.

מאד היה נזהר שלא להכות את בנו, ובמקרה שנצרך היה להעניש את אי מי לצורך חינוך, דחה זאת לאחר זמן, באומרו: כי שמא לא ישכיל הילד להבין כי לטובת חינוכו נענש, ואולי יחשוב כי העונש נובע מחמת כעסו הרב של אביו, ואם-כן לא יועיל פעולת העונש לנכון, ולכן דחה זאת ליום המחרת.

וכן היה מעשה כשרבינו זי"ע הבחין פ"א באב המכה את בנו, כעבור פרק זמן רגיעה, העיר לו אדמו"ר ז"ל: אמנם, **חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו שחרו מוסר** (משלי י"ד טד) ברם, יש להתבונן היטב ולחשב חשבון הנפש האם עונש זה נובעת ממקור טהור למען ילך הילד בדרך טובים, או שמא ואולי נועדה הכאה זו אך ורק לפרוק את הכעסים של האב. מאי הוזהר הוזהר ומכאן והילך חושבנא - לא להיות פזיז בתגובה על מעשה משובה של הילד, כי אם להענישו במידת הצורך, במתינות וביישוב הדעת.

וירעם כתום לבבו - חשיבות מיוחדת ראה רבינו בבניית קשר חם בין אב לבנו, והיה רבינו

חושב תדיר ומטכס עצות להעמיק האהבה והקשר בינו לבניו, ואינו מסיח דעתו הגם רגע אחד מצאצאיו, יום ולילה לא ישבות. טובתן של הצאצאים היתה תמיד נגד עיניו, והיה מוותר על כל ענייניו נגד טובתן של הבנים.

יסוד מוסד היה אצלו כי האב צריך לקבל את בניו בבואם מבית תלמודם, ואכן רבינו הקפיד מאד על זה והיה ממתין לצאצאיו כל אימת שחזרו מבית תלמודם הן הקטנים בבואם מהת"ת והן הגדולים בחזירתם מהישיבה, והיה מקבל כל אחד ואחד מהם בסבר פנים יפות ומתעניין בשלומם, ומה היה סדר לימודו ומשוחח עמו בתלמודו. ושואל על אופן התנהלות היום, והיה מעודד ומחזק ומרעיף אהבה אין קץ. שמח בשמחתו ומצטער בצעריו עד שחש הילד את לב האב הגדול והוא כלבו ממש.

ואם שמע כי יש ענין המעיק על לב הילד או דבר מה אינו כשורה היה מטה אזנו ברוב קשב והאזנה תוך ירידה לפרטים הקטנים בהשתתפות כנה בבחינת עמו אנוכי, והיה מייעץ ותומך ומאמץ ברכיים, ואף בנקוף הימים כעבור כמה חדשים כשכבר נשכח הדבר מלב הילד, לא הרפה רבינו ולא שקט והיה שואל ומתעניין אם בא הדבר על תיקונו. כך חש הילד כי אביו הגדול נושא על לוח לבו ומסור לו באמת, ובוזה היתה סוד הצלחתו של רבינו בראות הנער כי אין הוא חפץ אלא אך ורק בטובתו.

ומטעם זה היה רבינו עומד על כך לבל ישנו צאצאיו בפנימיות שבישיבותיהם, כדי שיוכל לקיים עמהם קשר אמיץ שתוכו רצוף אהבה. ושמרה נפשו פקודת זקנו הגדול רביה"ק הרמ"מ זי"ע"א שהיה אומר כי אין ראוי שישנו הבחורים בישיבה, מכיון שא"א לעקוב אחר חינוך הילדים כשאינם נמצאים בבית, וגם אין יכולים לקיים קשר אמיץ בין האב לבנו. ואף כאשר אחד מצאצאי רבינו למד בישיבה מחוץ לעיר עמד על כך שיחזור כל לילה לישון בבית.

מסירות נפשו של רבינו לחינוך הבנים לא תאומן כי יסופר, ועל אף שהיה ידוע רבינו כאיש קדוש וטהור שכל כולו אחוז בשרעפיו תדיר בדביקות בהבורא ית"ש, עם כל זה לא הסיח דעתו ולו לרגע קט ותמיד היה מעייניו בענין חינוך הבנים להקים לגיונו של מלך, וראה בזה חשיבות עליונה בעבודת השי"ת מעל לכל העבודות.

פעם אף נענה ואמר תחת אחד השיחים, "ויתרתי על כל מאודי רוחי ונפשי, בין ברוחניות ובין בגשמיות. הכל מסרתי עבור חינוכם הטהור של יוצאי חלצי שילכו בדרך אבותי הק' בדרך ישראל סבא". ומה מצמררים דבריו המרטיטים בצוואתו האחרונה בזה"ל: **להזכירני בכל עת אשר יגעתי טיפחתי וריביתי בחינוך הבנים והבנות, ולהזכירני בכל עת אשר השתדלתי במצוות כיבוד אב ואם, שיהיה זכות לנשמתו בעדך, שיהיה כפרה לעוונתי ופשעי.**

ובתבונות כפיו ינחם - לא היתה דעתו של רבינו נוחה מהורים המצדיקים את הבנים נגד המלמדים ואינם משערים בנפשם כי גורמים בזה נזק לבנם אהובם. ולמרות שהיה מרעיף אהבה על צאצאיו כל אחד ביחוד, מעולם לא הצדיק רבינו את התלמיד נגד רבו, אמנם לאחר מכן היה שוקל את צעדיו ופונה אל הרב בחשאי לשמוע את דבריו וליישר ההדורים.

אומנות נפלאה היתה לרבינו שהשכיל לרדת ולחדור לנימי נפשו והלך מחשבותיו של הילד ולהתחשב ברגשותיו וברצונותיו, ובד בבד לא לוותר על עקרונותיו ודרכיו שהתווה בחינוך. מעשה נפלא שמענו מאחד הצאצאים שבהיותו ילד נשלחו ילדי הת"ת למכור פרחים לכבוד חג השבועות למטרות קודש, ורבינו לא היתה דעתו נוחה מכך, כמו שלא היתה דעתו נוחה ממנהג הנערים שמסובבים בבתיים עם פנקסי קבלות לאסוף כספים, אמנם מאידך ידע רבינו שהילד ירגיש שונה מכל רעיו ויבוש מהם, מה עשה, הלך ושיילם מכספו וקנה את כל כמות הפרחים שקיבל הילד למכור, כדי שלמחרת יוכל הילד להביא את כל הסכום בלא לחוש הרגשה חריגה.

וכן היה מעשה בעת ששימש רבינו כר"מ בישיבת לעלוב, וביקש ממנו אחד מתלמידי הישיבה שמחמת חום היום הריהו נצרך לקנות סודה בחנות הסמוכה לישיבה, ולא נענה לו רבינו, והנה כעבור דקות אחדות מופיע רבינו ובידו כוס סודה ומושיטו לידי הבחור הנדהם, ונימוקו בפיו, לא רציתי להפריע לסדרי הישיבה, אבל אתה הרי הנך נצרך לסודה... גם בכך השכיל רבינו לרדת ולהתחשב ברצון הזולת, ובד בבד לעמוד על משמרתו ועקרונותיו.

בחכמה יבנה בית, ובתבונה יתכונן - רבינו השכיל בחכמתו לרדת למצבו של כל אחד ואחד ולחנכו לפי תכונות נפשו, והיה נזהר שלא להעמיס עליו יותר מהראוי. פעם נשאל רבינו מדוע אינו מעיר לאחד הבנים על ענין מסוים בעניני דרך ארץ, והשיב רבינו על אתר כי התבונן בתכונותיו של ילד זה, וקיבל על עצמו כמה עקרונות שעליו לחנכו בהם, ומרגיש הוא כי אם יעמיס עליו דברים נוספים יתכן שיפסיד את הכל, אמנם אם יחנך אותו בעקרונות הללו יוכל לאחר מכן להשיג אצלו גם שאר הדברים, וכך היה.

לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, (שבת ט'). אמרת חז"ל זו, נר להגלי רבינו היו ואור לנתיבותיו, מעודו לא שינה בין הבנים גדול כקטן, הקפיד ביותר שלא לשנות בן אחד בין שאר הבנים ולבל תהיה שום הפליה ביניהם, ומעולם לא ביכר אחד על משנהו.

ואם אירע פעם שהלך לקיים מצוות ביקור חולים אצל אחד מצאצאיו, לא נחה דעתו עד ששירך את רגליו אל כל בתי ילדיו בכל חלקי העיר כדי שלא לשנות בין הבנים. וכן כאשר

הזמינו א' מצאצאיו לקביעת מזוזות בביתו, לא אבה רבינו, בהטעימו כי כאשר יבוא בימים ולא יהיו כוחותיו במתניו לבוא לכל אחד מילדיו, אפשר כי יגרם אז מעט חלישות הדעת להזולת, ולכן הוא מבקש כבר עתה להימנע מכך.

גם בסעודות שבת ויום טוב אשר ראה בה צינור נפלא להעמיק הקשר בין האב לצאצאיו, יושב היה רבינו כמלך בגדוה, מאציל מהודו ומטעים מצוף אמרותיו, ומאריך בניחותא בהנהגות ישרות המביאות לידי אהבת השם ודביקות בו ית'. ברם לא בחן אז את צאצאיו על תלמודם כמקובל, או אפי' לשמוע ווארט על הפרשה כדי שלא לבייש את מי שאין לו...

לעתים נדירות היה מכבד הצאצאים לומר חדושי תורה או לנגן זמירות שבת, אולם בקטן החל ובגדול כילה, כי השכיל לרדת לנפש הילד ולרגשותיו, שבאם יתחיל בגדול, אזי ירגיש הקטן שאין לו כבר מה לחדש אחר שכבר שהפליא הגדול את כולם באמרותיו.

מעולם לא היה זמן קבוע למשך עריכת השולחן, ולא היתה עריכת השולחן בבחינת העושה תפילתו קבע, אלא בכל פעם היה בוחן את פני הצאצאים כמה זמן נצרך לשבת בשולחן. פעמים היה מאריך בשולחן עד השעות המאוחרות של הלילה, ופעמים היה מקצר ועולה. לפרקים הנהיג בשבת מוסר, ולפרקים בעבודות אהבה. ויש גם עתים שכאילו התנתק ממקומו ונתן לצאצאים פארבריינגען בינם לבין עצמם. ובזמנים עילאיים אהבה ויראה שימשו בערבוביאה, הכל לפי הנצרך באותה השעה.

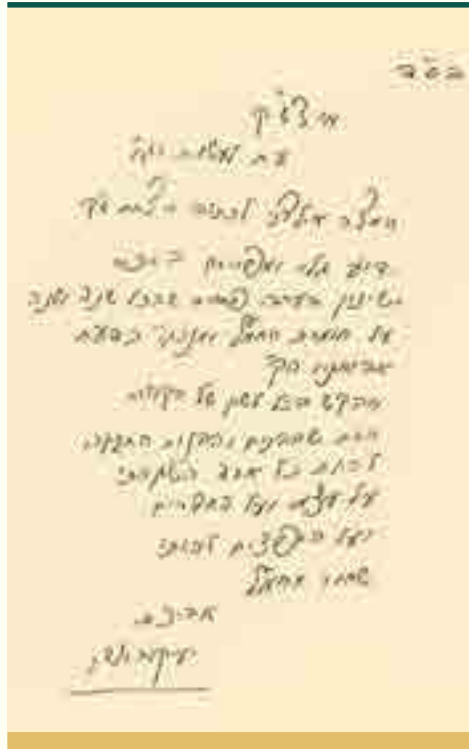
אכן תמיד שרתה אורה עילאית ויראת הרוממות שהייתה אופפת את השולחן אשר לפני ה', וכל אחד קיבל את הדרוש לו כפי הבחנתו המיוחדת של כ"ק רבינו, כי כן היה אומר רבינו ז"ל: שבמבט אחד יכול הוא להבחין באיזה מצב עומד הבן, ואלו דיבורים יש לומר לו כדי שיוכל להתעלות בעבודת השי"ת.

חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה (משלי כב, ו). אצל רבינו היה מקרא זה מקבל משמעות מיוחדת שהיה חינוכו על פי דרכו וטבעו של כל אחד ואחד, ובכל גיל היה משנה צורת החינוך לפי רמת החינוך המתבקשת לגיל זה. מעולם לא היו אצלו דברים קבועים אלא תמיד ידע רבינו לנווט את החינוך לפי המצב והזמן הן לקטנים והן לגדולים, וכאומרם ז"ל צא ולמד מן החומט שלבושו גדל עמו (מד"ר תבא), כך היתה שפתו עם כל אחד משתנה לפי גילו והבנתו.

ומעשה היה בערבי פסחים בעת שרצה להשריש בקרב בניו הגדולים את חומרת מנהגי ערב פסח, והשמירה על הבית מחמץ, עמד ותלה מודעה באישון ליל על פתח חדרם בזה"ל: "ידוע גלוי ומפורסם בחיזור ושינון בערבי פסחים שבכל שנה ושנה, על חומרת החמץ ומנהגיה כדעת אבותינו הקדושים, לזה אבקש בכל לשון של בקשה היות שהבנים והבנות התבגרו, להיות

כל אחד השגחתו על עצמו ועל החדרים ועל החפצים להיותן שמור מחמץ, אביכם". והעידו הבנים כי בעת שהתעוררו בבוקר וראו המכתב תלוי על הדלת, חרשו הדברים הנחרצים תלמים בלבם, והשפיעו עליהם באופן יוצא מן הכלל, הרבה יותר מאם אשר היה רבינו דורש ומדבר עמוהם ע"ז. כי בדרכו המיוחדת השכיל רבינו להשריש בלב בניו הגדולים את דרישותיו לפי שפתם והבנתם.

כשהיה רבינו רואה מדה טובה או הנהגה טובה אצל אחד ואף בילד קטן מאד, היה מחשיב הדבר ומתפעל מאד מכך, והיה מפליא ההנהגה כמה וכמה פעמים כדי להשריש ההנהגה בלב הילד ויהפך לקנין נפשו. והיה תמיד מחפש ההנהגות הטובות ומפליא ומייקר הדברים אצל הסובבים כדי שיחקקו המדות הטובות בלבבות הרכים וישארו עמהם לאורך שנים כמ"ש **גם כי יזקין לא יסיר ממנה**.

אמרו רז"ל: מאי איש אשר רוח בו - שיכול להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד (שמות כז, ובספר). חכמה נפלאה היתה לו לרבינו בדרכי החינוך, שהשכיל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, ותמיד ידע לבחור הדרך הישרה והרצויה ביותר לפי המצב והזמן כיצד לאלף את בניו ותלמידיו בינה.

עובדא מדהימה שמענו, אחד מצאצאי רבינו נמשך אחר תלמודו בישיבה באחד מן הלילות, ומשהבחין בשעה המאוחרת ביותר דאג לבו מאד בידועו שאביו אינו הולך לנוח עד שיחזור כל בניו. משנכנס הביתה ראה לפליאתו את האב הגדול יושב רכון על תלמודו ולומד בנעימה, לאחר כמה דקות נפנה אליו רבינו ואמר לו אולי תאבה לתלמוד עמדי גמרא כמחצית השעה, הלה לא ידע

נפשו מרוב פליאה כי תחת אשר יגער בו פונה אליו באהבה ובחיבה, וכמוכן שניאות לו מיד.

לאחר כחצי שעה של לימוד פונה אליו רבינו ואומר ברוך ובנעימה, בני יקירי מן הראוי שתשים אל לבך לעתיד להקדים שובך לבית בלילות. והעיד הבן כי בדרך זו של חום ואהבה הצליח רבינו לפעול אצלו ולהשריש בלבו את חומרת הענין, ומני אז לא אירע אפילו פעם אחת שחזר לביתו בשעה מאוחרת, ואם היה נצרך לאחר מחמת סיבה שהיא, היה לו עול על כתפיו להתקשר להודיע שיצטרך לאחר.

מעולם לא הלך רבינו בחינוך הבנים נגד הזרם, והיתה דרכו שלא לסרב במישרין לרצון הילד, אלא לסבר את אזנו בדרך עקיפה עד שיבין מאליו שאין זה הדבר הרצוי לעשות, ומעשה באחד מבניו שהתעוררה בו תשוקה עזה ללמוד את כל הש"ס בימי נערותו בתקופה קצרה, והיה מדבר על לב אביו יום יום על רצונו זה. אמנם רבינו ברוחו הגדולה ראה כי עוד לא הוכשרה השעה לזה, וכי לא יוכל הנער לגמור את כל הש"ס בגיל צעיר זה, ומוטב כי ילמד מעט ככוונה מהרבות בלא כוונה. מאידך לא רצה רבינו לדחות את הילד ולשבור את רוחו.

מה עשה רבינו, בשבת קודש בגמור הסעודה קרא לו לבא לפניו ואמר לו הבה נלך לבית המדרש ונשב ללמוד את כל הש"ס, מיד אורו פני הילד כי נענה לו אביו, וילכו שניהם יחדיו וישב הבן לפני אביו ולמד משך כמה שעות שבע דפי גמרא. למחרת שוב נשנה הדבר ושוב הספיק ללמוד שבע דפי גמרא, אמנם התלהבותו של הילד פגה במקצת בהרגישו כי אין זה דרך הלימוד הראויה שלומד במהירות ובלא הבנה מספיקה, אכן עכ"ז עדיין ביקש להמשיך בזה ולמחרת ישבו שוב ללמוד שבע דפים, והנה באמצע הלימוד קם הילד והודיע לאביו כי מרגיש הנהו שלא זו הדרך לקנות הש"ס, ומוטב כי ישקיע ראשו במסכת הנלמדת בריבוי האיות, למרות מיעוט הכמות... בדרך חכמה זו השכיל רבינו ללמוד בינה שיקלוט הילד מעצמו הדרך הישרה והרצויה.

חינוכו של רבינו יסודתו מהררי קודש ומיוסד על יסודות חז"ל, אף שפעמים היו נוגדים את ההבנה והחשיבה ההגיונית. סיפר אחד הבנים כי פעם אחת בליל שבת קודש, החל רבינו מוכיחו על פניו בדברים כדרבנות, ולא השכיל הבן להבין על מה יצא הקצף. לאחמ"כ קרא לו רבינו אצלו ואמר לו הבה נלך יחד למערת קבורת שמעון הצדיק, ויצאו שניהם לאוירה הירושלמית של ליל שבת קודש, ובעת הילוכם נענה רבינו אליו, הלא בוודאי הנך משתאה ומתפלא על התנהגותי אליך ועל מה הסערה הגדולה, אכן תדע בני יקירי כי ראיתך שלם לפני בכל דרכיך והנהגותיך,

אמנם כבר הובא מקדמונים שאם רואה האדם שאינו מוצא שום עוולה בבנו, עם כל זה מוטל על האב חובת החינוך להוכיחו ולייסרו בדברים, כי החוסך שבטו שונא בנו, וכבר אמרו בגמרא (מכות ה) אף על גב דגמיה מצוה קעביה, דכתיב יסר

בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך. וחכמה נפלאה היתה לו בזה כי לא הסתפק במה שנהג כדברי חז"ל, אלא אף ראה צורך לסבר את אזנו בהנהגתו והסביר לו טעמו של דבר.

כתב האור החיים הק' (בראשית א). כל מי שיש בו יראת שמים הוא משכן השכינה כאומר אהל שיכן באדם. רבינו זצ"ל השקיע כל מאווי נפשו ולבו לחנך את צאצאיו לאהבת תורה ויראת שמים ומדות טובות, וכל מגמתו להחדיר בהם עוד תורה ועוד יראת שמים.

מעולם לא נתן רבינו לצאצאיו לצאת את הבית בבוקרו של בוקר בלא ברכת התורה, ואף לצעירי הצאן שהיו אומרים ברכת התורה בבית תלמודם, היה דורש שיאמרו ברכת התורה קודם צאתם מהבית, באומרו כי הדבר הראשון במשך היום הוא תורה, והיה מעורר שאין לדבר קודם ברכת התורה שום דיבור, אלא תיכף כשיעור משנתו יברך ברכת התורה.

כשביקש מאי אחד מבניו שיעשה עבורו ענין מסוים היה מדגיש תמיד, כי יכוון בזה לקיים את מצוות הבורא ברוך הוא, שציווה לכבד אב ואם. כן הדגיש במכוון בכל פעם שאינו מצווה כלל בתור מצוות כיבוד אב, כי באם לא יקיימו אותו בשלימות לא יכשלו חלילה במצות עשה מן התורה.

היה דורש ומעורר על הכוונה בברכות הנהנין ובברכת המצוות ובכל הברכות לאמרם בכוונת הלב ובישוב הדעת כמונה מעות. ותמיד היה מעודד ומדבר על הצורך ללמוד עם חברותא שכשרונותיו מועטין, והיה חוזר ואמר כי יש להתאמץ בזה בכל הכוחות על אף הקושי שבו, ובסופו של דבר יביא לו הדבר תועלת עצומה.

הנהגה מיוחדת היתה לרבינו זי"ע בחינוך הבנים כי בצאתם מחוץ למסגרת הביתית לא ילכו בגפם, אלא ילכו תמיד שניים יחדיו, בהטעימו כי באופן זה כל אחד שומר על השני.

רבינו זצ"ל היה מנהגו שלא להעיר שום יהודי משנתו יהיה מה שיהיה. ואף את צאצאיו לא היה מעיר, זולת אם נפלה הכיפה מראשם בעת השינה, היה מעיר ומבקש שישים הילד בעצמו הכיפה על ראשו. לימים הסביר את מנהגו זה כי ענין כיסוי הראש הוא מחמת יראת שמים כדאמרינן בגמרא (שבת קנז): **כסי רישך כי היכי דתיהווי עלך אימתא דשמיא, וכאשר יהיה בהם יראת שמים יהיה בהם הכל. וכן אמרו בגמרא (ברכות לב) "אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו".**

מאד היה מחמיר רבינו בחומר עוון השקר, ועמל להשריש בלב צאצאיו להתרחק מדיבורי שקר, ועמד תמיד על המשמר שלא ימצא בפיהם לשון שקר ותרמית, והיה מוכיח מאד מאד על זה במדה ונכשלו בה, ובשעה שהיה מוכיח על זה היה אומר שאינו מוכיח עבור זה ששיקר לו, אלא בגלל ששקר היא עבירה חמורה, ומי שאינו נזהר בשקר

יוכל לבוא בקל לכל דבר האסור, והיה מגדיל את עוון השקר באופן שיחרדו ויזהרו מאד עד שיעשה טבע בנפשם שלא להוציא דבר שאינו אמת.

מרגלא בפומייה דרבינו בשם מהרי"ד מבעלזא זי"ע"א שפירש הפסוק (דברים כט, כח): הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו, כי הגם שצריך האדם להסתיר את דרכיו בעבודת השי"ת מעיני הבריות, אולם בבואו במחיצת בניו צריך הוא לגלות את דרכיו ומדותיו הטובות למען יראו וילמדו וילכו בדרכי אביהם.

ביראתו היוקדת הקודמת לחכמתו, היווה רבינו אות ומופת ודוגמא אישית באופן מוחשי, אשר השפיעה על כל הסובבים והנלווים אליו, יותר מרבות אלפי דיבורים ותוכחות, והיה בזה חינוך עצום מאין כמוהו שהשאיר את רישומו על כל הסובבים. אכן היופי הנדיר שביראתו המופלגה היתה שהבחינו וחשו בחרדת אלוקים שבו, אולם יחד עם זאת היא היתה מתוך שלווה נפש רגועה ומרגיעה, באמת פנימית אשר היא היתה נר לרגליו, כי ידוע ידע כל אשר דרך על מפתן דלתו כי עמוד האמת ניצב לפניו, בבחינת תתן אמת ליעקב.

אכן במידת אהבת ישראל דומה כי נפרץ הסכר והוסר המסוה מעל פני רבינו, וזכו הכל לראות עין בעין בגודל עבודתו בזה, מן המעט שגדש את הכלי הגדול ועלה גדותיו ונגלה לעין כל. ובייחוד בשהותו במחיצת בניו היה מגלה טפח ומכסה טפחיים ממדותיו המופלאות אשר לו, וביחוד בענין **מדת הכרת הטוב אשר היתה מן הראשונות במעלה. לקיים מה שנאמר **הנגלות לנו ולבנינו.****

וכן כותב רבינו בצוואתו הק': **"להשתדל מלפגוע בכל בר ישראל מעני ועד עשיר ממכובד ועד אינו מכובד אנשים נשים וטף. להתרגל במדת הסבלנות, ולהתרחק עד קצה האחרון מנקימה ונטירה המכלה מגוף ועד נפש, להתרחק מצרות עין וטוב עין הוא יבורך, והעצה לזה להסיח דעת מהזולת ולהסתכל את הטוב מה שאין בזולת ויש בו, ואף שהענין חלוי בלב, ההתרגלות בזה נושאת פירות".** והיה אומר רבינו כי ניהון ממרומים במתנת שמים בענין זה של "טוב עין הוא יבורך", ובתכונה מולדת אמר הרה"ק מבעלזא זי"ע שמותר להתנשא (וכן הוא בחובת הלכות שער הכניעה פרק ט').

מוניטין יצאו לו לאדמו"ר זצ"ל בתחום שדה החינוך, ורבים וטובים שיחרו והשכימו לפתחו לשאול בעצתו. ביחוד נתפרסמה שיטתו המיוחדת מהתקופה בה שימש כר"מ בשיבת לעלוב עפ"י ציווי זקנו רביה"ק הרמ"מ זי"ע"א, שאף הורה כי כל עניני הישיבה יתנהלו על פי דעתו של רבינו. ואכן כמה ישיבות שהגיעו לאזניהם התמחותו הרבה בעניני חינוך, הפצירו בו כי יטול על כתפיו עול הנהגת הישיבה והדרכת הבחורים, אמנם רבינו סירב בתוקף באמרו כי לא ימלט ממי שנושא משרת ר"מ ומגי"ש שלא תיפגע נפש מישראל על

ידו, אפי' אם כוונתו טהורה. אמנם מה שמוטל על כתפיו עול חינוך הבנים, הוא חיוב שציוותה תורה עליו ולא יוכל להשמיט עצמו ממנה, ובוה אכן צריך האב להשקיע כל כוחו ומרצו בחינוך הבנים, אך להוסיף על מה שאינו מחויב ויוכל להגרם תקלה על ידו, אינו חפץ.

כן עמד והזהיר לסרים למשמעתו להיזהר ולהישמר מלחוות שום דעה בדיני נפשות במקום שמלאכת החינוך נעשית ע"י אחרים. ומוטב אם לכתחילה בל יטו שכס לקחת על עצמם אחריות כבדה כזו, ואשרי מי שאומנתו וכו' (קידושין פב). אמנם, מי שהועידוהו מן השמים לעמוד על הפקודים לשרת, לא יהיה סרבן באותה שעה כי לכך נוצה ברם יהא זהיר ביותר במלאכתו כסנהדרין הגדולה, לבחון עצמו מדי פעם אם אינו מתערב חלילה נגיעות ופניות אישיות, וגם תפילתו תהא שגורה על פיו בכל שעה, שלא תצא תקלה מתחת ידו.

נכנס אחד מאנשי שלומו ומקורביו אצל רבינו טרם קיבל על עצמו משרת נו"נ ושו"מ באחת מן הישיבות, וביקש מרבינו שיאיל לומר לו דברי הדרכה הנצרכים לו לדרכו. נענה לו רבינו ואמר: תפקידך הוא תורני ולא חינוכי, לכן לעולם אל תשב באסיפות צוות הישיבה כאשר דנים בו בדיני נפשות בגורל בחור מן הישיבה, כי דמו ודם זרעיותיו ידרשו ממך. ולא זו בלבד, כי אם אף כאשר רואה הינך אנשי צוות מדברים יחדיו בענין בחור מסוים, הרחק רגליך משם כמטווחי קשת, כי לא ימלט להינצל מכך.

מאיך, כשנכנס אחד מהסרים למשמעתו לקודש פנימה לקבל ממנו הדרכה בטרם נטה על שכמו משרת משיגה באחת הישיבות, הרצה לו אדמו"ר זי"ע פרקי חינוך. ובין הדברים אמר לו: דאיתא במדרש (שמו"ר פ"ב, ב): "אמרו רבותינו: כשהיה משה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי ורץ אחריו, עד שהגיע לחסות (שם מקום, שן סלט), כיון שהגיע לחסות, נזדמנה לו בריכה של מים, ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו, אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, שמא עיפי אתה? הרכיבו משה על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם, חייך, אתה תרעה צאני ישראל. הוי: ומשה היה רועה..."

מוסר השכל גדול בעניני חינוך יש כאן - לימדו אדמו"ר זצ"ל - כאשר מאן דהוא עושה עוולה בפרהסיא, יש להענישו בחומרת הדין בפני קהל ועדה שיקוב הדין את ההר למען ישמעו וייראו ולא יהרס המשמעת ואחרים לא ילמדו חלילה ממעשיו. אמנם אחרי זה יגש אליו ביחידות וירעיף עליו אהבה ולראות ממה נובע מעשיו ומה מציק לו. וכך נהג רעיא מהימנא - כשברח הגדי מן העדר רץ אחריו, ברם כשהיו לבד הרכיבו והטעינו על כתפיו וניסה להבין את מניעיו.

לאחד ממקורביו ששימש כר"מ, אמר רבינו: לעתים יש בחור אשר לבו מלימוד התורה והלאה, דע לך כדי למשוך את לבו לתורה, לא תמיד המשך בעמוד אחרון

וכסס שזיערנו את החמץ מצתינו
כך תזער את ילכנו הרע מקרבנו.

(יה"ר אחר ביעור חמץ)

מה העבודה הזאת לכם

סור מרע ועשה טוב בתורת רבוה"ק זי"ע

דוקטור בערנהארד רבי חיים דוד מפיעטרקוב. נולד בשנת תקמ"ב, לאביו איש תם ישר דרך וירא אלוקים רבי יששכר בער אשר התגורר בזאלושין שבפולין. מנערותו נודע כחריף והתפרסם בכישרונותיו העילויים, ונשלח בצעירותו ללמוד בהישיבה הרמה פיעטרקוב. בשותו שם נלכד בשחיתותיו של הרופא המשכיל שבעיר ד"ר מאירוביץ, ובעידודו עקר ממדינת פולין לעיר ברלין שבגרמניה להשתלם בחכמת הרפואה וללמוד נימוסיהם.

משהתפרסם כמומחה בקסקטיני הלגינות הפרוסיים, הובא לקיסר פרידריך וילהלם השלישי, והתמנה לרופאו האישי. בארמון המלוכה התרועע עם השרים וצמרת השלטון וירד עד מעמקי שאול. ברם, זכות אבותיו עמדה לו שלא התבולל עם בת אל נכה, כי אם מצא לו שם את זיווג בדומה לו, בתו של הבנקאי שמואל הלוי לאנדוי מברעסלוי.

כאשר נוסדה דוכסות ווארשא בשנת תקס"ז, בעקבות כיבושו של המצביא הצרפתי נאפוליאון בונפארטה, התבקש על ידי הדוכס מלך סקסוניה סטאניסלאו אוגוסט, בן בריתו של נאפוליאון,

לכך אמר רחמנא: משכו וקחו לכם צאן... ושחטו הפסח, וכאמרם ז"ל (שמו"ר טו ב): משכו וקחו לכם, כלומר משכו ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכן צאן למצוה. וכך אמר להם השי"ת לישראל: אך משכתם ידיכם מעבודה זרה, אפשר לכם להקריב קרבן לה'. אך עוזבים את החטא מיד אפשר לעסוק בעניינים רמים בעבודת השי"ת.

מטבע זו הטביע כשהחזיר למוטב את הרה"ק מפיעטרקוב רבי חיים דוד ד"ר, כאשר נזדמן לפניו ובהשפעתו הסכים בדעתו לחזור מיד בתשובה שלימה. והתחיל רבינו רבי דוד זי"ע"א, מיד לדבר אתו בעניינים נשגבים בעבודת הבורא. ועל תמיהת ד"ר בערנהארד האיך מדבר אתו בעניינים רמים רגע אחד אחר ששקוע בחמורות היה, השיב לו רבינו מהר"ד: כך אמרה תורה: משכו וקחו לכם...

והעיד רביה"ק רבי ר' דוד זי"ע ואמר: כל מטרת ביאתי לעולם הזה, הוא בעבור להחזיר בתשובה את תלמידי ד"ר בערנהארד...

גופא דעובדא הכי הוה - ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד. ואלה תולדותיו של צדיק:

כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע"א כשדיבר אודות אביו זצ"ל, אמר: הוא היה אומר וקיים בנפשו את מה שדיבר. כי שגורה הייתה על פיו אמרת צדיקי קמאי בסימני ליל הסדר - קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד - קדש, קדש עצמך במותר לך, ורחץ, ותרחץ מחלאת העוונות, במוה? כרפס! נוטריקון: כלל ראשון פה סגור, היינו לסתום פיך מלדבר. יחץ מגיד, ואפילו כשזקוקים כבר לדבר, יגיד רק חצי.

אכן, קדש ורחץ! הגם כי מתחילה יש לקיים ורחץ ולבסוף קדש כי 'סור מרע' קודם הוא ל'עשה טוב', אמנם, פסח מלשון דילוג, 'פסח זו על שום מה על שום שפסח הקדוש ברוך הוא' (סדר ההגדה). כליל התקדש חג אפשר לערכב ולדלג בין סדרי העבודה, ועל ידי 'עשה טוב' תתקיים בנו 'סור מרע', כי ליל שימורים הוא לה'.

וטעמו של דבר כי בכל דור ודור א-ל מוציאם ממצרים לא יציאה ראשונה בלבד אלא בכל שנה ושנה מוציאם (אור החיים). וכאז כן עתה בימים ההם בזמן הזה, בגאולת בני ישראל מארץ מצרים, בעודם מוטונפים ושקועים בהחטא התקדשו לה' בצאן לפסח. ונשפע להם ממרומים אתערותא דלעילא גם בלא התערותא דלתתא.

אולם, אל תאמין בעצמך - כפירוש רבינו רבי דוד צבי שלמה זי"ע את מאמר הגמ' - יוחנן כ"ג שימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי (ברכות כט). כלומר נעשה צדיק בעיניו, כי זו המידה חמורה היא למאד משום דמי שמצטדק במעשיו לא יבין את מה שעליו לתקן, ולעולם לא ישוב על עונו וסלוחתו, כי נדמה לו שצודק הוא במעשיו ובאורחותיו.

ריש שושילתא קדישא רבינו רבי דוד זי"ע השתית אבן יסוד בדרכי עבודת השי"ת, סור מרע ועשה טוב תיכף ומיד אחר עזיבת הרע אפשר להיות קודש לה' ולידבק בעשה טוב במעלות הנשגבות ביותר בעבודת השי"ת. ולמד כן מגאולת מצרים והלכות הפסח.

כי בני ישראל בגלות מצרים שקועים במ"ט שערי טומאה היו. וכאשר נצטוו מפי הגבורה להקריב הפסח, נשבר רוחם בקרבם כיצד מעובדי עבודה זרה ירהיבו עוז תיכף להקריב קרבן לה'?

כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע"א בשריפת החמץ

לעמוד בראש רשת האוניברסיטאות השונות וללמד לסטודנטים את חכמת הרפואה. שהם ינצרו את מורשתו, ועל פיו ישק כל עניני צרכי הרפואה בחבל ארץ זו.

בשנת תקע"ב, לאחר כישלון פלישת נפוליאון וצבאו חיל עם צרפת למדינת רוסיה, הוחלט **בקאנגרס וינא** למסור את 'זוכסות ווארשא' לשלטון רוסיה, כמדינה עצמאית למחצה. ווארשא הגדולה נהפכה להיות לבירת **פולין הקונגרסאית** הנתונה לשלטון הצאר הרוסי.

עקב מעמדו הרב ואישיותו של ד"ר בערנהארד שנחשב מגדולי הפרופוסורים במזרח אירופה, הוא נשאר על מקונו ונותר על כנו למרות כל התהפוכות השלטוניות. באותה תקופה התעצם כוחם של חוג היהודים המתבוללים, וד"ר בערנהארד המפורסם נמנה על ראשיה ומנהיגיה.

עד שרביה"ק **רבי דוד לעלוב'ער** הוציאו מעמקי שאול תחתיות והגביהו לשמי רום גבהים. רבו זה גם הכניסו לחסות בצל כנפי החוזה, הרבי מלובלין.

ארבע עשרה קושיות היו לו לד"ר בערנהארד בענייני אמונה, ורבינו הר"ד פתר לו כל ספיקותיו בתירוץ אחד. גולת הכותרת באותה שיחה נוקבת היה משפט מרטיט שאמר לו רבינו, שחדר לתוך נבכי לבו של הרופא הדגול וזעזע את עולמו... **חיים דוד אילו היית חוזר בתשובה, היית גורם בזה נחת-רוח בל תתואר לבוא כל עולמים**. בין רגע נימוח הסלע ונמס לב האבן, הנשמה הטהורה הפשילה מעליה את כל הקליפות.

על אופן חזירתו לתשובה שלימה על ידי רבינו ישנן מספר גירסאות בספרן של צדיקים. אמנם המסורת שבפי רבוה"ק זי"ע, היא כך:

פעם חלה איש אחד ונסע אל הרופא הידוע למצוא מזור למחלתו, משבדקו הרופא, אמר לו: כי מכתו אנושה ואין לה מזור ותרופה, ויחזור תיכף למעונו לצוות את ביתו כי ימיו ספורים. חזר החולה לביתו בפחי נפש, ובדרכו לביתו עבר דרך עיירת לעלוב ונכנס אל רביה"ק להתברך ממנו, ונתן לו רבינו חתיכת גבינה קשה ויין ישר, וצווה עליו לאכלם ובירכו ברפואה שלימה. ואכן נתרפא, והיה כאחד האדם.

משחזר החולה נשתומם הרופא לראותו ושאלו האיך נתרפא? סיפר לו כל מה שהיה עמו. כיון ששמע הרופא כן, נענה בהתפעלות הלא דברים אלו סם המוות למחלה זו, ומעודי לא שמעתי כי סם המוות ירפא וכי "נחש ממית ונחש מחיה", מוכרח הנני לראות מלאך זה שריפאו.

קם ונסע לרבינו הק' ללעלוב. והוא החזירו לכור צור מחצבתו, עד שעלה ונתעלה בקדושה

ציור דמות דיוקנו של הרה"ק מפיעטרקוב

בעל תשובה גדול, **רבי חיים דוד שלי גדול יותר הרבה ממנו**.

בתקופה שלאחר פטירת רבו רבינו רבי דוד לעלוב'ער, עקר את מושבו מזאלושין ותקע אהלו בראדומסק. שם שימש כרופא הראשי בבית החולים העירוני. מסופר: עמיתו הנכרי ד"ר וויגיזוועלסקי ניסה להתנכל לו ולהצר את צעדיו מחמת שנאתו לעם היהודי. אך משנוכח וויגיזוועלסקי בטעותו ומבלעדו אין שירותי הרפואה יתפקדו כצורך, ביקש את סליחתו. וכדי להביע את חרטתו שכר צייר לצייר דמות דיוקנו ותואר פני ד"ר בערנהארד, ותלהו בביתו. וזה הציור המפורסם של הרה"ק מפיעטרקוב.

קשרי ידידות רקם עם כל צדיקי פולין. והוא היה יחידי בדורו שכל דלתות היכלי הקודש פתוחים היו לפניו גם כשגבה טורא בין קאצק לאיזביצא. לימים, התלקטו אליו יחידי סגולה,

והתדבקו בו רבים וטובים שביקשו לחסות בצילו ולהתפלש בעפרו, אך שילחם מעליו.

ולהפצרת החסידים כי יאות לקבל עליו אדרת ההנהגה, השיב במליצה: אינכם חולים אנושים הזקוקים לרופא, לחולי שלכם מספיק ודי לכם ברוקה, בהתכוונו לרבי ר' בונם מפארשיסחא שבראשיתו עסק במקצוע הרוקחות, ושימש כאפטייקער. איברא, למרות שלא נהג באדמורו"ת ולא הנהיג קהל ועדה, הסכים לקבל קוויטלעך, ונודע כפועל ישועות בקרב הארץ.

אף גם בעלות רבינו רבי דוד זי"ע למרום המשיך להשיג על תלמידו. וכאשר מסופר: כי פ"א התיישב הרה"ק מפיעטרקוב על מושב קנאפע, ובא רבו כבהקיץ להצילו מהחטא ולהזהירו שבספה זו יש איסור שעטנז.

ומדי שנה באמירת תשליך התגלה אליו רבינו ר' דוד מן השמים, וכך היה אומר לו: **מיין קינד גיי אהיים און איך וועל שוין פאר דיר מאכען תשליך...** אמנם בראש השנה בשנת תרי"ח לא התגלה אליו רבו, נענה רבי חיים דוד ד"ר למקורביו: אם-כן יודע אני בוודאות כי בשנה זאת אפטר מן העולם, וכך היה.

כשחלה את חליו האחרון, נכנס לבקרו יידו הק' **תפארת שלמה מראדומסק**, ואמר לו: אל תעצב כי הימים הראשונים יפלו... השיב לו הרה"ק רבי חיים דוד: חלילה מלומר כן, אדרבה, יעמוד! כי תשובה מאהבה וזונות נעשים זכויות.

זקן ושבע ימים בן ע"ו השיב נשמתו הטהורה ליצרה, בשנת תרי"ח ביום כ' בשבט (יום הבהיר אשר בו זרח השמש כעבור מעל גבורות שנים בהולדת כ"ק מרן עט"ר אדמו"ר זצלה"ה, שהמליץ על עיצומו של יום פסוקי א"ב בנטריקון: נבבת שמרם ברכם טהרם) ומנו"כ בפיעטרקוב ואהל נבנה על קברו.

העליונה, ונתפרסם כבעל רוח הקודש ופועל ישעות אשר רבים מחסידי הדור השכימו לפתחו. אתו עמו חזרה זוגתו למקור מחצבתה, והרבו בסיגופי גוף ונפש על פשעי העבר. ובהשלימם דרכי התשובה לבוראם, מתו עליהם כל ילדיהם שנולדו להם באיסור. כשלאחר מכן נולדו להם בן ובת שהורתם ולידתם בקדושה הייתה.

רבי חיים דוד ד"ר חזר למקום מגורי אביו בזאלושין לשמש כסעד ועזר להוריו הזקנים, והתשושים מהרפתקאות החיים. לפרקים נסע לרבו לעיירת לעלוב. והגם כי הרבה לבקר באהלי צדיקים ולהסתופף בהיכלי הקודש ברחבי פולין, התדבק ברביה"ק ואמר בזה"ל: דער רבי ר' דוד איז א מסכת בפני עצמו.

מתחילה חפץ היה לעזוב את מקצועו בעסק הרפואות. ברם, הרבי מלובלין מנעו מזה, וציווהו להמשיך במקצועו זה יהיה לו תשובת המשקל כזמור חז"ל: באותו מקום וכו'. ואכן, בה בעת שזנח ההתפרקות וההוללות וסיגל לעצמו חסידות ופרישות בעיניו וסיגופים, המשיך לשרת כרופא מהולל בבתי המלוכה. אולם סירב בתוקף לבקשתו של הנציב הרוסי בפולין לעמוד בראש שירותי הבריאות, כמחאה על התנכלויות השלטון באחיו היהודיים.

במקביל סיעע ברפואת צדיקי הדור כדוגמת: הרבי מלובלין, המגיד מקאז'ניץ, היהודי הקדוש ורבי בונם מפרשיסחא, הס"ק מראדושיץ, השרף מקאצק, מ"י השילוח מאיזביצא, ועוד קדושים אשר בארץ המה.

גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד... ואודותיו הגיד הרבי מלובלין: כי אם שמעו בעולם מדוקטור רבי אהרן גורדאן, אשר הסתופף בצל הבעש"ט הק' והמגיד הגדול ממעזריטש ונעשה

סדור פסח כהלכתו

ניצוצי אור וחומרות ודקדוקי חג המצות

כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל בבדיקת חמץ

בתחילת שנת תרפ"ט הפליג רבינו הרש"ן בספינה למדינת צרפת אל עבר המרכז הרפואי הגדול בימים ההם שבעיר הבירה פריז. חודשים מספר שהה שם רבינו זי"ע, גדולי הרופאים ניסו להקל על ייסוריו עד כמה שידם מגעת. לנתחו ולרפאו כליל לא יכלו, בכך עשו לו נקב בגרונו וקיבעו שם צינורית אשר ממנה יהא ניזון הגוף הקדוש. בחודש האביב תרפ"ט שב רבינו לגבולו בנחלת אבות א"י, בשכבו על ערש דוי מלופף בייסורים של אהבה ומכאובים קשים ומרים.

ובפרוס ימי חג הפסח עננת תוגה השתררה על פני קדשו, כשכל מעייניו נתונים המה לעשות באימה וביראה רצון קונו, ואחת דאגתו כיצד מנקים את הצינורית התחובה לו בגרונו, לבל יהיה בה שום פקפוק וחשש ספק ספיקא של איסור חמץ. בני ביתו ואנשי שלומו לא הסכימו להוציאה מתוך גרונו מחמת ייסורי התופת הכרוכים בזה, וגם כי אולי תיפגם במקום קיבועה וחייו יהיו תלויים לו מנגד.

ברם, אור לארבעה עשר כשכל אחד טרוד בביתו במצות בדיקת חמץ, קרא רבינו בחשאי לכן ביתו הגה"ח רבי שמעון קאפא זצ"ל אשר עדיין היה בימי עלומיו, ובקשו להוציא את הצינורית ולהכשירו כדת וכדין בכל החומרות הנוהגות בפסח. אמנם מתחילה ירא היה הבחור שמעון וחשש מלעשות רצון רבינו ביודעו את גודל הסכנה הכרוכה בכך, אך חזקה עליו פקודת רבו אשר ציווה עליו במפגיע לעשותו תיכף ומיד.

ואכן הוציאה והדיחה היטב, אולם כאשר ביקש להשיבה על מכונה ולקבעה חזרה למקומה, לא עלתה הדבר בידו. ייסוריו של רבינו גברו עליו מאד וגרונו החל יורק דם רב, אך דמותו קרנה והאירה באור יקרות, לא הפליט שום אנחה מפיו ונהרה נשפכה על פניו אשר זכה לעשות ככל חומרי הפסח.

המשך בעמוד אחרון

מן השמים לרבנו יעקב ממרויש: מכיוון שמצוות פסח היא הראשונה שנצטוו בה בני ישראל כולם, וקיבלוה באהבה בחיבה וברעות, לכן החמירו בכללותיה ופרטותיה, וכל המאריך בדקדוקיה מאריכים לו ימיו ושנותיו.

ונודע בשערים דברי האר"י הק': "מי שנשמר בפסח ממשוהו חמץ, יועיל לו שלא יזדמן לו חטא כל השנה כולה" (משנת חסידים שם). במקור דברי האריז"ל כתוב: כי יועיל לו לא לחטוא. וה"באר היטב" (סי' תמ"ז סק"א) העתיקו בלשון: **מובטח לו שלא יחטא כל השנה**. ברם, הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע הקפיד על שינוי הלשון, והתבטא כי איך אדם מובטח מהחטא.

ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה (שמות יג, ה). עבודה זו בהלכות הפסח ראינו במיוחד אצל מרנן ורבנן רבוה"ק נבג"מ. אש לפנייהם תלך וסביבם נסערה מאד באש להבת שלהבת וחרדת קודש בכל עניני חג הפסח. ולא רק בחודש האביב כי אם אף בכל ימות השנה, כמו שדרש רבינו רבי אלעזר מענדל זי"ע אם אדם נזהר בסעודתו בימות השנה שלא ידבק פירורים על הספרים, מקיים בזה מצוות התורה (דברים טו, א): **למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך**.

נשגבה מבינת אנוש לתאר את העבודה הזאת בחודש הזה באהלי צדיקים רבוה"ק, אשר באימה וביראה ברתת ובזיע, הן במחשבה והן בדיבור ובמעשה עמלו ויגעו עבודת עבודה, ביגיעת בשר וביגיעת רוח. החמירו על עצמם וגדרו גדר ועשו משמרת למשמרת, דקדוקי מצוות העמיסו עליהם במידה גדושה, וחומרות שונות והרחקות מפליגות עד כדי מסירות נפש.

קצר המצע מהשתרע, ונציגה נא פרט אחד שלא ללמוד על עצמו יצא אלא כדי ללמד על הכלל כולו יצא. מסירות-נפש לחשש איסור תורה, כיצד: בשלהי שנת תפר"ח חש בגרונו רבינו רבי שמעון נתן נטע זי"ע ונפל למשכב כשהרופאים בעיה"ק הבחנו בו מחלה ממארת בצינור הוושט, ואין לאל ידם להושיע.

חג המצות התייחד מכל שאר מצוות התורה שבמעגל השנה, וחיבה יתירה נודעת להם לישראל לסידור הפסח, חוקיו ומשפטיו. מלבד מה שהחמירה תורה בבל יראה ובל ימצא, נהגו עם קדושים בכל תפוצות ישראל באשר הן, בדקדוקי מצוות, חומרות יתירות והרחקות מפליגות.

כבר תמה הרדב"ז (ח"ג סי' תקמ"ו): מה נשתנה חמץ בפסח שהחמירה בו התורה יותר מבשאר איסורים? עובר עליו בבל-יראה ובל-ימצא, והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל הגבולין, ואסרוהו בכל שהוא ואינו מתבטל כלל. ומאריך לפלפל בזה לבקש טעם עפ"י הפשט ובעמקי ההלכה, אך מפקפק ומגומגם בסברות שהעלה, וע"כ כתב כדברים האלה:

רבוה"ק הרמ"מ זי"ע באפיית מצות

הילכך עדיין צריך טעם, ועל כן אני סומך על מה שאמרו רז"ל במדרשות: כי חמץ בפסח רומז ליצר הרע והוא שאור שבעיסה. ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש עליו בכל מבואות מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטיל, והרי טעם זה אמת ונכון הוא.

ואיתא במשנת חסידים (ניסן פ"ג) וז"ל: והשומר פסח מחמץ כהלכתו ויחמיר בו ככל החומרות שמחמירים המחמירים, יועיל לנפשו מאד כל השנה. כן גם מביא בעל התניא בשו"ע הרב (בש"ת סי' ו): לפמ"ש האריז"ל להחמיר כל החומרות בפסח, פשיטא שיש להחמיר כפי כל הדעות המחמירות.

מקור קדום יותר מזמן בעלי התוספות להנהגה זו לדקדק בהלכות הפסח, מובא בשו"ת

נצר משרשים

אילני יחס נעלמים במשפחת מרן רבינו זיע"א

מרדכי יצחק דומ"ץ בק"ק סטראפקוב, נצר מטע של הרה"ק המפו' רבי אברהם יהושע העשיל ממעזיבו' ואפטא בעל האוהב ישראל.

ואם אמת נכון הדבר כי אשת רבי משה דב ווייסבערג מדאברא נכדת הרב 'אוהב ישראל' מאפטא היא, עדיין יש לברר אם-כן בת מי הייתה, האם בת בנו או שמה בת בתו...

והנה מסורת משפחתית מקובלת בחלק ממשפחת סאמעט כי מצאצאי הרה"ק 'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע המה דרך בנו הק' רבי יוסף משה העשיל ממעזיבו' (קובץ שפתי צדיקים, יד). אמנם רבו הם החולקים והמפקקים על כך מחמת כי אינו תואם את תקופות הזמן, וכדו'.

לפי המסורה: נכדי אפטא המה ע"י ראש המשפחה רבי יקותיאל הכהן בן אחיו של כהן גדול משרת מרימנוב. שהתייחס בילדותו ונתגדל בבית דודו רבי הערש מרימנוב זי"ע, ובפטירת דודו בשנת תר"ז החל להנהיג עדה עד שנת תרכ"ו כאשר חזר רבי יוסף בן הרבי ר' הערש למגורי אביו והחל בהנהגת קהל עדת רימנוב. (בהסתלקות הר"ד הערש מרימנוב שאירי יתום קטן מזיווגו השלישי אשר נתגדל בסאדיגורא אצל אמו הרבנית שנישאת בזו"ש למלך ישראל מרוז"ן) וע"פ עצת מהרצ"ה מליסקא עקר רבי יקותיאל את מעונו ברימנוב והתיישב בקרעסטיה ולאחר שנפטרה עליו זוגתו, עלה לארץ ישראל יחד עם בתו מרת מינדל סאמעט. ונפטר בשנת תרס"ו ומנו"כ בהר הזיתים.

ובכן, יש הטוענים (ויתילדו מס' 45) כי אכן קיים מסורת כלשהי המייחסת חלקים אחדים ממשפחת סאמעט לגזע הרב אוהב ישראל מאפטא זי"ע, אלא שאין זה דרך אבות משפחת סאמעט כי אם באופן אחר דרך משפחת ווייסבערג, משפחות סאמעט ווייסבערג השתדכו לפרקים זו בזו.

בספר מליצי אש (ביהייל שנת תרצ"א) רשם הגר"א שטרן הי"ד דומ"ץ קה"י נאוועזאמקי (חודש מנ"א אות מא): רבי יצחק סאמיט נכד הגהק"ר יוסף משה ממעזיבו' בהגה"ק בעל אוהב ישראל, וכן כתב לי הגר"י שליט"א ראזען מאושפצין, ע"כ. ובכן רבי יצחק הנ"ל גם הוא נכד ממשפחת ווייסבערג.

ובס' טרקליני החסידות בפרק "אדמורי"ם בזכות עצמם", כתב שם הר' יצחק אלפסי: רבי ישראל חיים סאמעט מקליינווארדיין מוח"ס שמע ישראל והתייחס לרבי אברהם יהושע העשיל מאפטא, ע"כ. ובכן גם כאן קשורה משפחת ווייסבערג משום שאמו של רבי ישראל חיים מקליינווארדיין היא מרת פייגא בת רבי אברהם יהושע העשיל ווייסבערג בן רבי מרדכי יצחק מסטראפקוב.

דיין'ס אייניקלעך.

סטראפקוב'ער דיין הינו בנו של הרמ"ד מדאברא אשר אמו הרבנית בריינדל ע"ה היתה אחותו של הרב מאפטא. יחס זה ברור ואין שום פקפוק ע"ז כלל, ונחרט בשעתו בעט סופרי קורות העתים ודברי הימים. האם נז"ב חוגת רבי משה דב מדאברא קרובת משפחתו הוא, ושמה נכדת דודו הרב מאפטא זי"ע היא? דשו בו כבר רבים, רבות בשנים. הובא בארוכה בקובצי עלי זיכרון ובגיליונות ויתילדו על משפחותם.

מקורות לזה מלבד המסורת שבפי חלק מצאצאי המשפחה כהגר"צ עהרנרייך זצ"ל אבד"ק שימלויא, נרשם גם בספרי אינציקלופדיה מחקר והיסטוריה, כגון: מאורי גאליציה ח"ג - הרב מאיר וונדר. החסידות מדור לדור - הרב יצחק אלפסי. שו"ת המאור ח"ב - הג"ר מאיר אמסעל. אילנא דחיי - הג"ר שלום נח סג"ל ווייס דומ"ץ אורשיווא. ובספרי הגר"ד ווייסבערג ר"י המקובלים 'אור השמש' בנ"י.

כן, האדמו"ר הישיש רבי יחזקאל שרגא לאנדא זצ"ל מווערצקי - ארה"ב העיד בגדלו מה שראה בקטנותו (הרי"ש נפטר בשנת תשנ"ט בן מאה שנה. אביו רבי יצחק מאיר לאנדא מחוסט ליה"ה, בן רבי משה דוב לאנדא אבד"ק ווערצקי, שבזוק העיתים נאלץ לשנות שם משפחתו ושינהו מווייסבערג ללאנדא. בן רבי שלמה זלמן אב"ד דאברא בנו של הרה"צ רבי משה דב הנ"ל) כי בילדותו התלווה לדודו אחי אביו רבי יהושע העשיל מנירעדהאז הי"ד אב"ד וויטקע לשבות את שבתם בצל מהרי"ד מבעלזא ששהה באותה תקופה בעיר ראצפערט. והרב מבעלזא קירבם במאור פנים, באמרו: "קרובי משפחה אנחנו כי גם אני וגם אתם נכדי האפטער רב", ומסר להם בפרטיות את כל סדר דורותיהם (הובא ב'זכרונות המאור' עמ' שדמ, וכן בהקדמת ס' בנין שלום).

דבר זה כבר הובא בכתובים מלפני קרוב למאה שנה, ולא נתחדש עתה בדור אחרון. - בהקדמת ספר שאל שלמה מאת רבי שלמה זלמן ווייסבערג מהומנא, אשר נדפס בשנת תרפ"ה, חותם המחבר, כך: בן א"א הרבני החסיד המופלג בתו"י מו"ה אברהם יהושע העשיל ווייסבערג, בן לא"ז הרב המאוה"ג חו"פ עה"י כו' מו"ה

לרגל הילולת הרה"ק אוהב ישראל הרב מאפטא זי"ע ביום חמשה לחודש אשר ישועות בו מקיפות. דילגנו להורי"ם וקיפצנו על גבעות, טיפסנו על גזעים ונאחזנו בענפים, עלעלנו בעלים ובינות לעצי החיים, בחקירת דברי הימים וקורות ימי העתים, מבין עיטורי ספרים וגם לרבות זר סופרים, לדעת האם אדמו"ר זצ"ל חוטר מגזע אוהב ישראל, ולהשכיל האיד וכיצד נצר משרשי אפטא יפרה, ולהבין מקורם ושוורשם עד גזעם.

ואם תמצוי לומר כי דמים בדמים נגעו, ואייתנין להכי שנתעברו דם קדושים אלו באלו, ותמצית דם קדוש אוהב ישראל זרם בעורקי אדמו"ר זצ"ל ע"י שרף עולה באילן הרי"ם ענף עץ אבות. ובאם אכן דמו בדם זרעיותו, אם-כן גם מעוד מקור טהור יהלך, ויוגך אדמו"ר אף מחלב תנובת הרה"ק מהר"ם מפשעווארסק זי"ע.

כמו-כן מצאנו חקוק במגילת ספר עפה, וחרוט הוא בכתובים לאמור, כי לא זו אף זו קתני, ועצי התמרים גם הם משלשלים פארותיהם וסוככים המה באברתם, אשר בצלו ישב וחמד מרנא ורבנא נבג"מ ופריו מתוק לחיכו, וישמח משה במתנת חלקו, חכותו יעמוד לעולמים, כי חסד ה' ליראיו וצדקתו לבני בנים.

ובזה החילונו בסייעתא דשמיא, ואגב כך הרחבנו קצת היריעה עם קווים קצרים אודות האישים הנזכרים:

אדמו"ר זצ"ל / בן רבי שמואל עוזר קאפף / בן רבי יעקב אשר מערלויא - ירושלים / חתן רבי יחזקאל שו"ב / בן רבי משה שמואל הארטמאן / חתן רבי אברהם יצחק טענענבוים מאיהעל / חתן רבי מרדכי יצחק דומ"ץ סטראפקוב / בן רבי משה דב ווייסבערג מדאברא / חתן? רבי משה יוסף העשיל ממעזיבו'.

בשנות קדם, נערץ ונקדש בארץ הגר שמו של רבי מרדכי יצחק דומ"ץ סטראפקוב, ועד לשנות הזעם תהילתו בקהל עם בני מדינות אונגארן, וצאצאיו נקראו בחיבה בפי כל סטראפקוב'ער

לובר שילס יתיה לדיק כיהו כנד אלדווייז ווייס ענדכי ילסק בן לאזי
הרבני החסיד המופלג בחורה ויאלה כזי ווייס אלנהס יחסייע העשיל בן לאזי
סנד החלוה"ג חיים עסיי כזי ווייס ענדכי ילסק דוויין נקיק טעלעפאקוב ילוי
ללך ווטע כיק סנד כגלון הקדוש ליסייע ויין אלנהס יחסייע העשיל חניי ונמניז
ולפעט צעמיס ססיק חושב ישראל ולמעלה נקודס זייע ועכ"ל אלזיס כלו

צילום מספר 'שאל שלמה שנת תרפ"ה

והנה גם לפי מסורת משפ' סאמעט אינו מופרך כלל כי צאצאי אפטא הם דרך משפ' ווייסבערג, ורגליים לדבר שאכן כך הוא, משום כי מרת מליא צירל אשת רבי יקותיאל הכהן הייתה בת הג"ר מרדכי יצחק ווייסבערג ראב"ד סטרפקוב, נפטרה בקרעסטיר בשנת תרמ"ה ומנוחתה בצד ימין של הה"ק ר' ישעילי, (קשר איתן).

ולפי הנתונים ש'ווייסבערג' מגזע אפטא והמסורת ש'סאמעט' נכדי הרי"ם ישנם חוקרי יחסין המשערים כי יתכן מאד כי רבי משה דב מדאברא היה חתנו של רבי יוסף משה העשיל ממעז'בוז. למען ההגינות נציין כי קשה מאד לומר כך יען השנים אף אם תואמות המה, זה אך ורק בצמצום רב ובדוחק גדול ביותר. (זולת אם נאמר כמו שכתב יחיד ב'מגילת יחסין' שהרבנית מאלצא אשת הדיין רבי מרדכי יצחק היא אשר הייתה בת הרי"ם, ולא אמו של הדיין אשת הרמ"ד)

והנה כותבי קורות העתים ציינו בתולדותיו של צדיק רבי יוסף משה העשיל ממעז'בוז, כי היה חתנו של רבי יהודה מק"ק יאסי, החוטר מגזע קודש הר"מ מפשעווארסק, אולם לא ידוע איך וכיצד, (שם ושארית).

בספר עיר מבצר - מעז'בוז, כתב: כי שאלו ע"ז את רבי משה צבי אריה ביק זצ"ל רבה האחרון והחוליה השביעית לרבני העיר מעז'בוז, אשר נמנה על צאצאי רבי יוסף משה העשיל הנ"ל, ולא ידע כלל כי זקנו הרי"ם היה חתן בגזע קודש פשעווארסק.

אמנם, אחר מציאת קברה של הרבנית אין מי שיפקפק אחריה. כי זה הלשון אשר נחרט במצבתה בבית העלמין החדש שבמעז'בוז: פ"נ הרבנית המפורסמת מ' הינדא בת מ' יהודא, נכד הרב הצדיק מ' משה פשעווארסק, אשת הרב ר' יוסף משה, בהרב הצדיק אוהב ישראל מאפטא זלה"ה, כה תמוז תרכ"ח.

מצבת קברת רבי יחזקאל הארטמאן

ובמכון שפתי צדיקים הוסיפו על כך חיזוק נוסף, שכן לאחרונה נתגלה תכריך רשימות המציבות של בית הקברות בעיר יאסי. מהעיון ברשימות נמצא נוסח מצבת אחיה של הרבנית הינדא, בזה"ל: פ"נ איש תם... מו"ה שמואל ב"מ' יהודה נכד הרב הצדיק... אדמו"ר משה מפשעווארסק.

ועדיין לא נתברר דיו לאיזה מהר"ם מפשעווארסק מתייחסת אשת הרי"ם העשיל. משום כי שני קדושים אשר בארץ המה, שמותיהם שווים והאירו לארץ ולדרים עליה באותו מקום ובאותו הזמן. אולם, לא היה ביניהם שום קשר משפחתי כלל.

הראשון הוא רבי אברהם משה מפשעווארסק שנסתלק ביום ט' מרחשוון תקנ"ד. והשני הינו רבי משה בעמח"ס הק' אור פני משה שנסתלק ביום י"ב טבת תקס"ו. ומחמת שבאותה תקופת זמן חיו ושמותיהם שווים היו, ומקום מושבם גם-כן זהה, נתחלק לפעמים אמרותיהם ותולדותיהם לכותבי הביוגרפיה.

ובשם מהרי"ד מבעלזא נאמר: אשר מלכתחילה שניהם סופרי סת"ם היו, ובני היכלא והחברייא קדישא הסכימו ביניהם שהאחד יהיה רב והשני יאשר במלאכת הסת"ם. וכדי לזהותם נקראו הם בכינויים: לרבי 'אברהם משה' קראו דער גרויסער ר' משה, ול'אור פני משה' קראו דער קליינער ר' משה.

וסיפר צבי לצדיק מבלאזוב: כי 'אור פני משה' היה קצר קומה, ועל-כן קראו לו 'דער קליינער', ולראשון קראו 'דער גרויסער'. ואכן כך גם העיד המנחת אלעזר ממונקאטש: שהשתתח על ציון ה'אור פני משה', וחלקת הקבר הינו קטן מאד כשטח קברו של ילד. (ח"ל בספר דרכי חיים ושלום: גופו צנום וחלש מאוד לאין שיעור כידוע, וכנראה במקום משכן כבוד מנוחת גופו הקדוש של צורת הקבר אינו מחזיק לאורכו כי אם כמו לנער מבן י"ב או י"ג שנה לא יותר...)

אולם, לא היה ניחא ליה להרב דברי יחזקאל משינאוואז לכנות אדם הגדול בענקים בשם 'דער קליינער', אשר על כן קרא שמותם בכינוייהם, כך: דער ערשטער רבי משה, און דער צווייטער רבי משה.

לכאורה מסתבר יותר כי אשת הרי"ם ממעז'בוז היתה נכדת הגרויסער והערשטער פשעווארסק'ע, משום שצאצאי הה"ק 'אור פני משה' נמנים בצוואתו, ושם לא הופיע בן וגם לא נמצא נכד בשם זה, כמו כן, הרב אוהב ישראל מאפטא בהסכמתו על ספר 'אור פני משה', לא ציין שם מחותניו. מכל מקום יש לחקור בזה כי גם במצבתה וגם במצבת אחיה לא נרשם אלא רבי משה מפשעווארסק ולא השם המלא רבי אברהם משה...

אגב בירורי יחסין יש בנותן טעם להביא מה שכתב בספר ימי זכרון (כ"ד טבת): רבי יעקב אשר מערליא חתן רבי יחזקאל הארטמאן מצאצאי הישמח משה אב"ד איהעל, ע"כ. ברם, מעולם לא שמענו זאת ולא ידוע דבר זה במשפחת אדמו"ר זצ"ל. ולמרות כי לא שמענו אינו ראיה, נראה יותר כטעות סופר, וצע"ג.

אמנם יש לציין כי רבי יחזקאל הנ"ל נטמן בבית העלמין בעיר אוהעל, ובחסידי השי"ת לא שלטו בה ידי זדים בשנות הזעם, ועל מצבתו הקיימת מאז, נחרטו מילים אלו: פ"ג, הרה"ח היחסן מו"ה, יחזקאל, ב"ר משה שמואל הארטמאן ז"ל, יליד עיה"ק ירושלים תו"ב, נפטר בשם טוב כ"ו תשרי, תרע"ד לפ"ק, תנצב"ה.

מי חכם ויבין זאת, ומי ידוע פשר דבר? כאשר הורד עלי קבר בשנת תרע"ד הארץ ונחצב מקום קבורתו, ציינו על מצבת האבן וחרטו לשעה ולדורות, את דבר היותו פאר מקדושים ורשמו על גבי המצבה התואר יחסן, ואולי ושמא ואפשר כי לזאת התכוונו! רב הנסתר על הגלוי...

ביוגרפיה קצרה אודות האישים הנזכרים:

הרב מאפטא במעז'בוז סמוכים היו על שולחנו בניו הק', כאשר הבן הגדול דר בעליה ואילו הצעיר התגורר בתוך הבית.

בהסתלקות הרב מאפטא המשיכו בניו בהנהגת בית מדרשו יחדיו, כאשר הבן הגדול רבי יצחק מאיר מילא מקומו בהנהגת העדה ובנשיאות מעות ארץ-ישראל. אהבת רעים עזה ואחוות אחים נדירה שררה בין הני תרי אחים הקדושים, קשר אמיץ בל ינתק כשהצעיר מביניהם רבי יוסף משה הכניע עצמו תחת אחיו הגדול רבי יצחק מאיר.

כעבור זמן עקר האח הגדול רבי יצחק מאיר ממעז'בוז ותקע את אהלו בז'ינקוב ובה הקים את חצרו המפוארת, משום שחפץ היה בטובתו של אחיו הצעיר רבי יוסף משה, שיוכל לבסס מעמדו ע"י השארתו בבית אביו, כשהחסידים ימשיכו להסתופף בקלויז ויתמכו בו ביד נדיבה.

רבי יוסף משה העשיל ממעז'בוז

נודע למשגב כאיש צדיק המורם מעם, וקדוש לאלוקיו באורחותיו הליכותיו ושיגיו. דורש טוב לעמו ודובר שלום לכלל ישראל, רצוי ואהוב על כל צדיקי דורו.

שנת לידתו ומקום לידתו לא נודע. יש משערים שכנראה נולד בפרק הזמן שאביו כיהן ברבנותו הראשונה בקאלבסוב. נשא את הרבנית הינדא בת מו"ה יהודה מבני העיר יאסי, מקום רבנותו השלישית של אביו. (דורשי רשומות המליצו על הרה"ק מאפטא את הפסוק 'מלכותיה קאים לעלם' - קא"ם ראשי תיבות ערי רבנותו כסדרן: ק'אלבסוב, א'פטא, י'אסי, מ'עזבוז.)

כמו כן לא ידוע על מקום מגוריו במשך השנים. אמנם, כשהגיע הרה"ק מאפטא להתגורר בעיר מעז'בוז, באו אתו עמו שני בניו רבי יצחק מאיר ורבי יוסף משה, ובמשך י"ב השנים שדר

רבי יוסף משה אכן ירש את דירת מגורי אביו ואת הקלוזי שהקים, והנהיג בו את קהל עדת החסידים. אך לא אבה לנהוג בגינוני אדמורו"ת, זולת מה שנהג לערוך סעודות מרעים בראשי חדשים בערי הגלילות בהשתתפות קהל רב, חסידים ואנשי מעשה אשר קידשוהו והעריצוהו.

בית מדרשו של האהב ישראל במעזבו

לפרקים נסע לחסות בצל אחיו הגדול, ובדרכו לעיירת זינקוב היה עובר דרך הכפרים והעיירות ששם התגוררו הרבה מחסידי אחיו, ואסף מהם קוויטלעך עם פדיונות בעבור אחיו הגדול רבי יצחק מאיר מזינקוב. כן הרבה לבקר בהיכלם של צדיקי דורו. מוזכר בהערצה מרובה בשו"ת **ברכת יוסף** (י"ד סי' מח) בתשובה להה"ק **רבי משה צבי מסאווראן**. קשר טמיר ונעלם התהווה לו עם **רבי ישראל מרוזין**.

נפטר בט"ו חשוון תרי"ב, ונטמן לצד מרגלות אביו הרב מאפטא. למרות שזה כחמש שנים מקודם נקדש ונסד על ידו בית עלמין חדש במעזבו, וחדלו מלקבור מתים בביה"ע הישן, אך מפני כבודו הרם חרגו והטמינוהו במקום גניות הקודש הבעש"ט נ"ע. מקום קבורתו הוא מחוץ לאהל שנבנה, מימינו של אביו הרב "אהב ישראל" מאפטא.

רבי מרדכי יצחק מסטראפקוב

נערץ ונקדש בקהל עם קדושים ובאראלי קודש הילולו. צדיקים העריצוהו, גאונים הוקירוהו, חסידים הללוהו, אנשי מעשה פארוהו, והמוון העם אהבוהו. נולד לאביו המפורסם רבי משה דב ווייסבערג מדאברא בן הרבנית בריינדל אחות הרב מאפטא זי"ע. נלב"ע ז' ניסן שנת כת"ה. וזגתו הרבנית מרת מאלצא ע"ה.

נעמד על הפקודים בעיר סטראפקוב לשרת את העם ולהודיעם חוקי האלוקים את מצוותיו ואת תורותיו. כל העם ניצב עליו מן הבוקר עד הערב לדרוש את ה', לדעת את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, ונשא במשא עדת ישרון.

ממכון שבתו ישב ודן בדבר ה' זו הלכה באיסור והיתר וישב כסאות למשפט דיני ממונות. איזן ותיקן תקנת העיר, ועשה נצורות בהעמדת הדת על תילה. ברוחב בינתו גם מצא מסילות אל לבות כל תושבי העיר למגדול ועד קטן, והשכין שלום בין איש לאשתו ובין אדם לרעהו.

הוכר בדורו כמיוחד מבין גאוני וחכמי הזמן, ומכל הגלילות נהרו להיכל קדשו. גם מחוץ לתחומי מושבו יצא שמעו והלך לפניו, ונודע בשערים ברחבי המדינה כרב רבנן כאשר מרחוק ומקורב פנו אליו בשאלות סבוכות והרות גורל.

רבי אברהם יצחק טענענבוים

בוצינא קדישא וחסידא ופרישא, גאון מופלג וצדיק מפורסם, דמות מופת בשלמות המעלות והמידות שמנו חכמים באדם, וכל העם ענו אחריו מקודש. תלמיד מובהק של הרב מאיהעל בעל **ישמח משה** ושימש כשו"ב בעיר מגוריו. אורו זרח בסטראפקוב לאביו **רבי חיים אלישע** בשנת תקפ"ג לערך.

אודות כינוי שם משפחתו, מסופר: כי בישוב פעם כתלמיד בפני רבו **הישמח משה**, הגיעו אליהם פקידי השלטון בגזרת המלכות בכדי לקבוע לכל איש את שם המשפחה. רבו ציטט בפניהם את הפסוק: **צדיק כתמר יפרח, כארז בלבנון ישגה** (תהלים צב). ובחר לו את כינוי שם המשפחה **טייטלבוים** היינו צדיק כתמר יפרח. ולתלמידו החביב **רבי אברהם יצחק**, בחר את השם **טענענבוים** היינו כארז בלבנון ישגה, ובכך רמז לו את עתידו שיעלה לציון ברינה לארץ הלבנון.

רבו **הישמח משה** הפליג בהערצה ברום צדקותו וגודל קדושתו, אף גם העיד אודות עיסוקו: כי מדי ערב באים לתלמידו נשמות אשר התגלגלו בצאן ובקה, ותובעות ממנו את תיקון נשמתן על-ידי שחיתתו. זה אושר גם ע"י זוגתו ונו"ב, בספרה: כי באשמורת הבוקר תיכף בקומו ממיטתו, מודיע הוא לה אלו סוחרים יבואו למעונו במשך היום עם בהמותיהם, ומצווה הוא עליה כי תיכף ומיד תודיע לו על בואם ללא שהות **בכדי להחיש את תיקון הנשמות המשועות לתיקונן**.

ארי עלה מסוככו שבארץ הגר להשתקע בארץ חמדת אבות בשנת תרכ"ב לערך, והתיישב בין חומותיה של ירושלים עיה"ק. בפלטרין של מלך הצניע לכת עם ה"א, לא חפץ ליהנות מכתרה של תורה ולא שת לבו למשרות התורניות שהוצעו לו.

דמות דיוקנו נחקקה בתוככי עם סגולה כעובד ה' שידו האחת אחזה בעמוד התורה, והשניה לפתה והחזיקה בעמוד העבודה. נלב"ע ח' אדר שנת תרס"א מנו"כ בהר הזיתים. וזגתו מרת רבקה ע"ה נלב"ע כ"ב אדר תרמ"ה.

רבי משה שמואל הארטמאן

זה האיש משה לא ידענו מה היה לו, קורותיו ודברי ימיו לוטים בערפל. בקובץ **עלי זכרון** (קובץ העלה השערה ורצה להוכיח כי יתכן ואביו הוא הרב המפורסם בדורו **רבי יחזקאל מסאבראנץ**. שמובא בספר **עשר צחצחות**, בהג"ה בסוף הפתיחתא, וז"ל: הגאון הצדיק, קדוש יאמר לו, בוצ"ק מו"ה יחזקאל מסובראנץ, אחיו של מו"ה בנימין הארטמאן זצ"ל אבד"ק שימלוי. כמו-כן ישנה איגרת אליו מאת הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב. אשר נדפסה בספר **בארת המים**: מכתב לרבי יחזקאל מסאבראנץ ואתו עמו רעו וידידו הרב 'מגן שאול' מליטשיק.

זוגת רבי משה שמואל מנב"ת ליבא אסתר, נצר מטע קודש **נודע ביהודה** רבה של פראג. בימי חורפם עלו ממדינת הים והתיישבו בין חומות

עיה"ק ירושלים. גם נמנה הוא בין החותמים על קבלת האיסור והחרם אלות הברית שערך המהרי"ל דיסקין על לימוד ב'שקאלעס'.

רבי יחזקאל הארטמאן שו"ב

מהמיוחסים והמוכחים שנמנו בין סגל החבורה אשר הקיפו את רביה"ק ר' **דוד צבי שלמה זי"ע**, ככוכבי לכת המסבבים את החמה. נולד בין חומותיה של ירושלים עיה"ק תוב"א בשנת תרל"א, ונלב"ע כ"ו תשרי תרע"ה, ומנו"כ בבית העלמין שבעיר איהעל.

זוגתו מרת אסתר מרים ע"ה בת אור מופלא רום המעלה **רבי אברהם מנשה ראטה** שגם עלה מן הגולה (עם חותנו רבי יצחק חיים געריש) ואשר אודותיו מסופר: כי **רביה"ק הרדצ"ש** התגורר אחר נישואיו ליד חותנו רבי פנחס מממאגרוב בצפת, ושם קבע את לימודו עם ... שהתפרסם כגאון וקדוש כחד מקמאי ושרפי מעלה. בהיודע הדבר לאביו **רביה"ק רבי אלעזר מענדל זי"ע**, הזדרז לשלוח מברק מעיר האבות חברון לצפת, לבנו הגדול הרדצ"ש, בצוותו עליו לעזוב תיכף ומיד את החברותא שקבע לו.

והוסיף לו לאמור: באם חפץ הינך להתעלות בעבודת הבו"ת, תשתדל להתחבר ולהתרועע עם **רבי מנשה דער אונגערישער**. ובאם חשקה נפשך גם להשכיל כבשי דרחמנא, מייעץ אני לך אף לקבוע עמו לימוד בצוותא, ואפילו אם תצטרך לפזר על כך דמים מרובים, **כדאי הוא הדבר**.

רבי יחזקאל איש חסיד היה, מנקיי הדעת בירושלים של מעלה, שייף עייל שייף נפיק ולא מחזיק טיבויה לנפשיה, שימש כשו"ב וש"ץ. זכה ורבים זיכה ונטל את מקלו ותרמילו ונדד בין המושבות ברחבי הארץ, להשיב לב בנים על אבות ולעורר לב בני ישראל לאביהם שבשמים.

חביב ביותר היה על רבו שהשתעשע עמו בכל עת. כן גם, לא היה רבינו הרדצ"ש מלעלוב מדליק נרות חנוכה עד אשר הופיע בביתו נאוה קודש, כי רבי יחזקאל הטיב נגן, ולצליליו הענוגים של כינורו, הייתה שירת **מעוז צור** מזדמרת בבית הרבי.

בהילולא דרשב"י ביום ל"ג בעומר שנת תרע"א נסע לאתרא קדישא מירון, כאשר נפלה

קטע מהעיתונות משנת תרע"א אודות רבי הארטמאן

מפולת גדולה על החוגגים בחצר הציון, כפסע היה בינו ובין המוות. כשהחלו האבנים לצנוח, ציווה עליו מורו ורבו לאחוז בגדרו. ויהי לאות ולמופת שכל מי שאחז באבנטו של הרבי רבי דוד¹, ניצל מהמפולת.

לפרקים יצא מגבולות הארץ לירח האיתנים לעבר מדינת הים בהונגריה לשרת בקודש בימים הנוראים חזמי מועדים לשמחה, לשמש כשו"ב וש"ץ בעיירות נידחות ובכפרים געלמים ברחבי המדינה בארץ זו.

בפרוס שנת תרע"ד אחז צדיק דרכו להלהיב את פשוטי העם שבמקומות בניכר והלך לו למסעו, אולם נפל שם למשכב וגבר עליו חליו. ובהגיע מברק לנוו"ב מרת **ליבא אסתר** כי מצבו בכי רע, נכנסה לקודש פנימה למורו ורבו דער **זיידע רבי דוד**, להשיח לפניו צרת נפשה ומר ליבה. וביקשה מהרבי, כי יפציר בעדו במרומים להמציא לו מזור ויבריא ויקום מחליו.

ברם, הרבי מבין ומאזין, מביט ומקשיב, ולמרות זאת אינו מתייחס כלל לאמריה. ובראותה כי אין הרבי שת לדבריה, פרצה בבכי מה, בהתחננה על נפשה ונפש עולליה. באמרה: באם לא תעלה

ארוכה למכתו, צאצאיה ישארו חלילה 'קליינע יתומים'. הפטיר הרבי: **נו, דער באשעפער איז דאך אבי יתומים...** התייפחה עוד יותר: וכי איככה אוכל לשאת את צער האלמנות? נענה גם על כך הרבי: **נו, דער באשעפער איז אויך א דיין אלמנות...** אזי הבינה כי אם צדיק אינו גזרה נגזרה הגזירה. ואכן, שבק רבי יחזקאל חיים לכל חי בארץ ניכה, והובא לקבורה בבית העלמין אשר בעיר איהעל.

והנה, כמשלש חודשים נולד לה בן. רביה"ק רבי דוד צבי שלמה הגיע לבקרה ונכנס לבית לברכה בברכת מז"ט, ואמר לה: **דער קינד איז מיינס...**

בשמונת ימים הכניסו רבינו לבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו, כשבצעד נדיר לא אבה הרבי לתת כיבודים לשום איש, מלבדו. שימש הוא בעצמו כסנדק ומוהל יחד, הניחו על כסא אליהו הנביא זכור לטוב, בירך ברכות המילה וגם לקח לעצמו את העמידה לברכות. קראהו לרך הנולד בשם **יחזקאל** על שמו ולזכרו של אביו המנוח.

תיכף אחר הברית צווה הרבי ליולדת לבל תיקח את התינוק הביתה, כי אם תשאירוהו אצלו

במעונו תחת חסותו. ורביה"ק בכבודו ובעצמו טיפל ברך הנולד בכל הצטרותיו האכילהו והשקהו וכדו', ולא נתן לאיש לגשת אליו. והנה כעבור מעט יותר מחודשיים ימים מיום הולדתו נפטר הרך העולל בפתע פתאום.

הרבי ר' דוד בעצמו התעסק בקבורתו, כרה לו קבר במרומי הר הזיתים, ליווהו והטמינו בין רגבי העפר. אחר סתימת הגולל התפשט חיוך רחב על רביה"ק רדצ"ש באמרו לסובבים אותו: **ברוך השם, אונזער יחזקאל ליגט שוין דא, נעבן אונז...** ויהי לאות מופת ופלא.

להתוודע ולהיגלות כי השתדלנו לחקור כפי שידינו יד כהה מגעת. אמנם, רק מהתבוננות בספרן של צדיקים וגם לרבות ספרי מחקר ובילוגרפיה. ונודה לכל מי שיכול להחכימו בזה בהערות והארות ולהעמיד דברים על מכוונם ודיוקם דבר דיבור על אופנו. בתודה למפרע.

ונסיים כעת מאמרינו בלשונו הזהב של כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א שרשם בגליונותיו המרובים בחידו"ת: **ואם שגית ה' הטוב יכפר בעדך.**

המשך שיחת מרעים המשך מעמוד ב

בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים מכל סביבי ובאים על קברו עם שאר העם. כי עצם זה אשר אין מקבלין תנחומין עליו, ניכר שהוא עדיין חי בתוכנו... והנאה הוא לו.

צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים. הגידה נא לי את שאהבה נפשי, שלמה אהיה כעוטיה, וכמאמרם ז"ל: הגידה לי מדוע אני שוממה ואבלה (שהש"ר פ"א, ז). אחר שובנו ניחמנו ונסורה נא לראות המראה הזה, מדוע ואיך הרגשים הרחוקים בזמן, קרובים אל הלב בהווה.

אין זאת כי אם מפני שצדיקים במיתתן קרויים חיים, ואין מקבלין תנחומין על החי. והנאהבים והנעימים במותם לא נפרדו, וכמים פנים אל פנים. וגם זמן בכיה המוגבל היא רק על מות המוטל לפניו, אך אינו על כפרת פשע שמפני הרעה נאסף הצדיק, ומה יתאונן גבר על חטאיו.

וצדיקים ככוכבים לעולם ועד - ככל אשר מתרחק הזמן מהאור הנעלם, מאיר ומזהיר אורו לארץ ולדרים עליה יותר למרחוק, כדוגמת אלומות פנס אור אשר ככל שהוא מתרחק יותר ממעל, אורו מבהיק ומאיר שטח נרחב הרבה יותר מאשר כשאלומת האור קרובה יותר לשטח. והאור חוזר כשמבהיק יותר הכיסופים גוברים.

האיזו ונדברה נא בינו שנות דור, **זכור אזכור ותשוח עלי נפשי, זאת אשיב אל לבי, על כן אחיל לו.** כי באמת אמרו: זאת גופא אשר תשוח עליהם נפשם בעת הזיכרון בדמות דיוקנו של רבי, אשיב אל לבם, ועל כן יחילו לו... וניכר כי הוא עדיין חי בתוכנו כבהלו נרו עלי ראשנו כאמור, והנאה היא לו.

להצטער ללא גבול כיון שאף אם חסרו דבר מכל-מקום **בנים אתם לה' אלוהיכם** שהוא כולל הכל. אמנם רבי עקיבא איבד את תכלית הבריאה שהוא התורה, כדאמר 'הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותו!'

וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך... שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קודשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו **והזר הקרב יומת**, ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק... עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה **ציון שדה תחרש**, בידוע שנבואתו של זכריה **עוד ישבו זקנים וקנות ברחובות ירושלים**, מתקיימת בלשון הזה, אמרו לו: עקיבא ניחמתנו! **עקיבא ניחמתנו!** (מכות כד).

ראשונים כמלאכים פירשו את דברי ר"ע **לכך אני מצחק** ע"פ מאמרם ז"ל (בר"ר פ"ד כא): "דאין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי". ולכן אם גם לאחר זמן רב מחורבן ביהמ"ק עדיין אין מקבלין תנחומין, ומתאבלין בכל שנה ושנה על בית מקדשנו השמם לעינינו, שפיר מוכח שהוא בגדר חי **ובמהרה יבנה המקדש**.

ולפי"ז ביארו אחרונים מה שכתב רש"י הק' (יבמות קכב) בשם תשובות הגאונים: **דיום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה**

למת, ואבילות כזו קצובה היא בזמן, לבל יראה כאילו מתרעם על מידותיו של הקב"ה. אך שונה היא אבילות על אדם כשר אשר הסתלקותו באה בעטיו של הדרה, אבילות כזו אין לה שיעור עד אין קץ, כי מה יתאונן האדם החי גבר על חטאיו שעוונותיו גרמו לכך.

וכיוצא בזה החזיק בשרביט **שבת סופר** (שערי שמחה פר' ברכה) אבל ומספד לצדיק אין לה כל שיעור וקץ, ולכן נאמר "ויתמו ימי בכי אבל משה" אמנם הבכיה תמה אבל האבל וההספד לא תמו, כי תמיד התאבלו בני ישראל וקוננו על מיתת משה רבן של ישראל. וכל תלמיד-חכם שבכל דור, בבחי' רעיא מהימנא הוא.

כשפגע רבי עקיבא במיטתו של רבי אליעזר הגדול, היכה בבשרו עד כי דמו שתת לארץ. ופתח ואמר "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" **הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותו...** (סנהדרין סח). והקשו בתוספות: הא כתיב (ויקרא ט) ושרט לנפש לא תתנו? ותיצו שם כי אמנם בשביל המת הוא דאסור אבל ר"ע נצטער על סילוק התורה, כדאמר הרבה מעות יש לי לפרוט, (תוד"ה היה מכה בבשרו).

ויבואר עפ"י מש"כ הספורנו עה"פ **בנים אתם לה' אלוהיכם** (דברים יד): שאין ראוי להראות תכלית הדאגה והצער על הקרוב המת, כשנשאר קרוב נכבד ממנו במעלה ובתקות טוב. לפיכך אתם בנים לה', שהוא אביכם קיים לעד, אין ראוי שתדאגו ותתאבלו בתכלית על שום מת, (ספורנו שם).

כלומר צער יכול להיות רק כאשר האדם איבד משהו ללא תחליף, אך בני א-ל חי אינם יכולים

המשך בעקבות רבותינו

המשך מעמוד ח

היו יודעים כל מקורביו שתפילת השל"ה על הבנים תמיד שגורה על פיו. ובכל עת הנהו נושא תפילה להשי"ת על דבר חינוך הבנים שילכו בדרך ישראל סבא ויגדלו ויצלחו ויעשו פרי. וכן הורה אף לצאצאיו הנשואים שתהא תפילת השל"ה שגורה על פיהם בכל עת מצוא.

נישא נא כפינו אל שוכן מעונים שירחם עלינו כרחם אב על בנים, וכאמרת קדשו של כ"ק מרן עט"ר אדמו"ר זיע"א, במ"ש (תהלים קג, יג) **כרחם אב על בנים ריחם ה' על יריאיו**, שע"י שמרחם האב על בנו וחושב על כל הצטרכויותיו וטובותיו ומחנכו לטוב, הריהו גורם בזה אתערותא דלעילא שיזכור הקב"ה את ישראל בניו. ובקרוב נזכה כי זך שוכן מעונה יקומם קהל עדת מי מנה, ינהל נטעי כנה ויביא פדויים לציון ברינה.

הבנים, אמנם ע"י תפילה תמידית מעומקא דליבא יעזור לו הבור"ת וישלים את פעולתו ויזכה לראות ברכה בעמלו אלו הבנים.

והיה חוזר תמיד ומשנן ללא הרף, כי אין לחסוך בתפילות, וכל הצלחת הבנים תלויה במדת התפילות שמתפללים להשי"ת. ועוד היה אומר כי בענין העשיה יתכן שאדם שעשה את כל מה שבכוח אנוש לעשות, יכול הוא לחשוב לנפשו שמא עשה כבר דיו והגיע לפסגת העשיה, אולם בתפילה אין גבול ואין שיעור כי אם להרבות בתפילה יותר ויותר, עד אין קץ.

ואף רבינו זצ"ל שפתותיו היו תמיד דובבות בתפילה להשי"ת שתצלח דרכו בחינוך הבנים, והגם כי הנהגתו בעניני תפילה היתה מוסתרת כאשר השכיל להסתיר את שאר דרכיו, אבל זאת

הדרך המובחרת היא לדרוש בפניו שוב ושוב על גדלות וחשיבות התורה. כי אפשר שחולשתו בתורה נובעת מכך שהוא לקוי במדות שבין אדם לחבירו, ואינו רוצה לקבל דברי גדולים ממנו, ואפשר כי הוא לקוי ביראת שמים ובגלל זה נחלש בתורה. לכן פעמים יש לעבוד עם הבחור מזוית ראייה שונה ומוטב יחדירו בו יראת שמים ומדות טובות שבין אדם לחבירו, ואז יפתח לבו בתורת השי"ת.

כן היה רבינו דורש במקלות, עם, למרות שכל אב משקיע כל מעייניו בחינוך צאצאיו, עם כל זה צריך לדעת כי לפני ה' ישפוך שיחו, תפילות הם למעלה מן העשיה, כי האדם דלים כוחותיו וכמה שיעשה לא יוכל להגיע למטרה הנכספת בחינוך

המשך אורחות רבותינו

המשך מעמוד יא

נעלה ונבוא בשתיים שהן הרבה, בראשון החל ובאחרון כילה.

מסופר על רבינו רבי דוד זיע"א, כי פעם אחת בשלהי ימות החורף עבר עליו ופגע בו אורח עני, אביון רעב ותאב למאכל. אולם לא היה לו מאומה בבית, זולת חיטים שמורים למצות מצוה לחג הפסח, אשר טרח בה, ויגע עליה לעבדה ולשמרה בעמל מצות עשה ושמרתם את המצות משנת הקציר והאסיף בימות הקיץ, ובכל מיני שימור שבמהלך השנה.

ובראותו את ההלך הרעב, נטל רביה"ק הר"ד ללא שהיות את החיטים המוצנעים ובישל ממנו מאכל, ונתן לו לאורח העני לאכול. ואמר: אשר קדשנו במצוותיו וציוונו ושמרתם את המצות (שמות יב, יז). ורבי יאשיה אומר: כשם שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצוות, אלא אם באה על ידך עשה אותה מיד (מכילתא בא). ובזה מקיים את ושמרתם את המצות - מצוה הבאה על ידך אל תחמיצנה.

כמו"כ, נודע עבודת משרת עליון עט"ר אדמו"ר זצ"ל בדקדוקי וחומרי הפסח, במורא גדול ובטופח על מנת להטפוח. ועם כל זאת כאשר נכנס באחת מימי חג הפסח לבית מדרשו, והבחין שלא הכינו קאווע שטיבל עבור הקהל כבשאר ימות השנה, משום כי בפסח מישט מען זיך נישט. נזעק ואמר: כל זמן שאין הדבר גובל באיסורי תורה אין למנוע מרעבים גם צמאים להרוות צמאונם.

לתדהמת ופליאת אני"ש לא נחה דעתו כי אם נכנס תיכף לחדר משכנו והוציא בגפו את השולחן הכבד שעליו יגהה יומם ולילה, הכניסו לפוליש בית המדרש והעמיד עליו קומקום רותח, קפה תה וחלב לכל דכפין, באמרו: המחמיר תבוא עליו ברכה, אולם אל תעמיסו חומרות על הזולת... מצוה הבאה על ידך אל תחמיצנה.

אכל במעון הקודש כי אם בחצר ביתו, ונהג לאכול משיירי המשלוח מנות ששלחו לו החסידים, גם היו אחדים מנקיי הדעת מבני ירושלים של מעלה סועדים אתו עמו את ארוחותיו.

באותה שנה כשנחלה על הוושט, וגופו הטהור ניזון דרך צינורית שבקנה, נמנע החסיד המפול רבי לייבקע גלויברמאן זצ"ל (חברותא של רביה"ק הרמ"מ ז"ע וח"ו של מרן אדמו"ר ז"ע) מלבוא אל הקודש לसेוד על שולחן לחם הפנים, משום שלא עלה על דעתו כי הוא ילפת את פיתו ואילו הרבי שאין ביכולתו לאכול, חלילה יגבר צערו.

קרא לו רבינו רבי שמעון נתן נטע ז"ע, וכך אמר לו: נעים זמירות ישראל, אומר רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' חסד יסובבנו (תהלים לב, ט), היינו, כאשר רבים הם המשתתפים באכילה אזי הוא מכאובים לרשע, אולם הצדיק הבוטח בה' חסד הוא כי יסובבנהו רבים באכילה. לכן שב נא פה עמדי, ואכלת ושבעת וברכת...

ולמרות חרדת הקודש אשר אפפה את רבוה"ק בהלכות הפסח כאמור, ביטלו רצונם ופרצו גדרם כשהגיע הדבר לידי א טובה צו טוהן א איד. וכשם שיגעו בדרישה כך עמלו בפרישה, וטובתן של ישראל גברה על חומרות הפסח. כדמרגלא בפ"י אדמו"ר זצ"ל אמרת בית אבותי: יענעמ'ס גשמיות איז מיינע רוחניות.

לא ניזל כרוכלא לפרט מעשי רבוה"ק בסדר ואמרתם זבח פסח לה' - זבחו את רצונם העצמי, והקריבו זאת - לעשות נחת רוח לה', כי רבים הם ואי אפשר לפורטם. אך פטור בלא כלום אי אפשר, על-כן

בין כך נכנס למעון הקודש הרה"צ רבי פנחס חיים בידרמאן בנו הגדול של רביה"ק, וכשהבחין במתרחש אף להזעיק רופא מומחה שאחר מאמצים מרובים הצליח להשיב את הצינורית למקומה, תוך שהוא מפליא את הנהרה השפוכה על דמות דיוקנו של הרבי, כאשר בן תמותה אינו יכול להכיל ייסורים קשים כאלו. ובאמת אמרו: כי מי שלא ראה קורת רוח של רבינו באותה שעה אשר עלתה בידו לקיים הידורי מצוה, לא ראה קורת רוח מימיו...

ומענין לענין אגב גררא באותו ענין - מחומרותיו ודקדוקיו של רביה"ק הרשנ"ן ז"ע בענייני הפסח, כי החל מימי הפורים והילך עד ערבי פסחים לא

תואר פני רביה"ק הרשנ"ן ז"ע